Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1995
Ноябрь
2
Намарайһүүлуланнохой
һарын 10
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№208 (19301)
Газетын сэн хэлсээтэ.

Малай үбэлжэлгэ - харюусалгатай хаһа

ДУТАЛДАХАГҮЙЛ БАЙХА

Мүнөө намар нилээд хожомхон болотор дулаан байгаашье һаа, иигээд удахагүй үбэлэй хүйтэнэй заха үзүүр хэзээшье үзэгдэжэ эхилхэл ааб даа. Үбэлэй эхин - ноябрь һара гараба ха юм.

Тиимэһээ энэ үедэ аймагай олонхи ажахынууд таряагаа хуряажа дүүргэнхээр хүнүүдээ, машина, техникээ малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэридэ табижа байна. Һаяхан таряашадай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлдэ ябахадамни, үбһэ, зелёнко, һолоомо тээһэн тэргэтэй тракторнууд харгыгаар ходол хайралдаа бэлэй. Фермэ, үргэнүүдтэ хашаа, хорёо табарилжа байһан хүнүүдшье харагдаа.

- Хэнэйшье мэдэһээр, хүрүүшын эзлжээндэ малай эдихэ хэмжэл бараг һайн нөөсэлжэ абаһан ажахынуудтал үбэлжэлгэ амжалтатайгаар дабагдаха ха юм даа. Энэ талаар манай нэгэдэл байгша ондо үбһэ хоолоор яһала бараг үбэлжэлгые эхилхэнь. Жэшээлхэдэ, энэ жэлдэ сабшалангай гектар бүриһөө 22 центнер үбһэ абажа, хамта 7000 центнер энэ бүдүүн тэжээл нөөсэлөөбди. Шэмэтэ тэжээлшье нёдондонойхиһоо ехэ дарагдаа. Дуршэлтэй механизаторнууд Владимир Рыжаков, Павел Кушнарев, Родион Сластин болон бусад нүхэдэй оролдолгоор АВМ түхэлэй агрегат һайнаар хүдэлгэгдэжэ, 1700 центнер витаминтай ногооной гурил татагдаа. Энэ жэлдэ урда жэлэйхитэй сасуулхада, һолоомо, зелёнко ехэ абтаа. Таряа талханайшье зүйл малда горитой таһалха арга бии, - гэжэ ажахын ахамад агроном П. У. Мальцев хөөрэнэ.

Мэргэжэлтэдэйнь тоолоһоной ёһоор, бүхы тэжээлые малай условно толгой бүхэндэ хубаажа үзэхэдэ, тэрэнь даб дээрэ 20 шахуу центнер тэжээлэй единицэ болохо үбһэ хоол нөөсэлэгдөө. Тэрээн дээрэ талха таряанай зүйлэй нэмэгдэхэдэ, үбэлжэлгын үедэ малда хүсэд хүрэхэ тэжээлтэй болохобди гэжэ эндэхид тоолоно. Ушарынь юуб гэхэдэ, таряалангай гектар бүриһөө 21-22 центнер ургаса абтажа, хамта 40 мянган центнер таряанай хуряагдаһанай ашаар яһала ехэ орооһо малда таһалжа үгэхэ аргатай. Гадна энэ үедэ малынь үшөөл хээрын бэлшээридэ, таряанай һуурида адуулагдажа, горитой тэжээлшье алмагдахань ха юм.

С. ТЮЛЮКИН.

Тарбагатайн аймаг.

Удын шэнэ хүүргэ барилга тухай

"БОЛЗОРЫНЬ ХОЙШОЛУУЛАГДАЖА МАГАД"

Удэ гол дээгүүрхи хүүргэ мүнөөдэр республика доторхи барилгануудай шухала объект гэжэ дахин дабтаһанай үлүү гэжэ һанагдана. Шэнэ хүүргын барилгын дүүрэхые бидэ булта хүлеэн дүнэбди. Ноябриин тэн багаар хүүргэ ашаглалгада тушаагдаха гэжэ соносхогдоо һэн. Тус объект дээрэ мүнөөдэр бодото байдалынь ямар гээшэб?

Удэрэй ямаршье сагта хүүргэ дээрэ ажал үргэлжэлгдэнагүй гэжэ хүн бүхэн харана ёһотой. Барилгашад амаралтагүйгөөр, үдэр, һүнигүй гурбан сууванда ажаллана. Барилгын гол участок дээрэ—транспортын ябаха гол харгы, хажуу тээхи гүүсэнүүдэ хүүргэ дээрэ гараха харгынууд—нөхөөрөөшье, хахад һарын ажал үлэнхэй.

Гэбэшье "соносхогдоһон болзор соогоо хүүргын ашаглалгада тушаагдахань хүндэтэй",—гэжэ барилгашад мэдүүлнэ. Гол дүнгагааниинь—мүнгэнэй дуталга. Энэ барилга бүдүүлжэ байһан 34-дэхи мостоотрядай барилгашад, мүн субподрядчигуудайнь хүлэмэришэд 3-дахи һараа салингаа абанагүй.

Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваагай комитетшо, барилгын, транспортын, хэлхеэ нөөсөөной талаар комитедэй түрүүлэгшэ Б. В. Мантатов үнэрһэн неделиин һүүлшэг тээ барилгашадтай ерэжэ уулзаа. 34-дэхи отрядай начальника директор Е. Я. Голод энэ уулзалгада хэлэлцэлдсаа. Энэ удаа Б. В. Мантатов 1,5 миллиард доллар мүнгэнэй барилгада үгтэхэ тухай дуулгаа. Мүнгэнэй 30 процентынь барилгашадта нэгэ удаа салин хүлһэ түлэлгэдэ, иимэл хэмжээнэй үшөө нэгэ хубинь барилгын хэрэгсэл худалдан абалгада, үлөөшэ хубинь субподрядчигуудта үгтэхэ ёһотой.

Барилгын мүнгэн һангай байдал тухай юрэнхы дээрэнь тогтожо хэлэбэл, иимэ. Генеральна подрядчигта—34-дэхи отрядта түлэгдэхэ мүнгэнэй хэмжээн 6 миллиард түхэригтэ хүрэбэ. Үшөө 8 миллиард шахуу мүнгэнэй хэмжээнэй ажал хэгдэхэ ёһотой гэжэ Е. Я. Голод тэмдэглээ. Бензиндэ нэмэлтэ сэн тогтоохонһоо һарын 800 миллион түхэриг суглаһан байха юм. Правительствын зүгһөө барилгада 5 миллиард түхэригэй үнэтэ сааһан үгтэнхэй. Зүгөөр мүнөө бэшэ, 1996 оной февраль һарада энэ сааһан бодото сэнгээрээ мүнгөөр һэлгэгдэхээр хараалагдана.

Барилгашадай тоолоһоор, нэн түрүүн хүүргэ дээгүүр транспортын ябаха гол харгы нээхэ шухала, харин барилгын бусад хүдэлмэри һүүлдэнь бэелүүлжэ болоно. "Хэрбээ мүнгэнэй үгтэбэл, хэлсээтэ болзор соо барилга дүүргэхэбди,—гэжэ барилгашад нэгэн дуугаар мэдүүлнэ. Үгы гэбэл, хүдэлмэриеэ зогсоохо баатай болохобди".

Энэ удаа үгтэхөөр найдуулагдаһан мүнгэн барилгашадые ехээр баярлуулнагүй. "Үе болоод лэ, үгэльгэ мэтэ бэшэ, харин хүдэлжэ олоһон мүнгэеэ дүүрэн хэмжээндэнь, саг соонь абадаг һаа, ямар урматайгаар ажал хэгдэхэ һэн бэ!"—гэжэ барилгашад нэгэн дуугаар мэдүүлээ һэн.

Т.ЦЫРЕНОВА.

СОЛОНГОС - БУРЯАД ЭБЛЭЛЭЙ УРИЛГААР

Буряад Республикын Президент Л. В. Потапов һайн дуранай солонгос-буряад эблэлэй урилгаар эдэ үдэрнүүдтэ Солонгос Республика ошонхой. Энэ ороноор ябаха үедөө Правительствын толгойлогшо Солонгос Республикын ба Буряад Республикын хоорондохи экономическа харилсаае саашадань хүгжөөхэ арга боломжонуудые хаража үзэхэ.

Буряад Республикын Президент Л. В. Потаповтай Президентын зүбшөлэгшэ Н. И. Атанов, экономикын министрэй уялга дүүргэгшэ А. И. Мельников ошоо хой. Делегациин бүридэлдэ мэдээжэ бизнесмен Брэндон О гэгшэ ороно.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

Декабриин 17—һунгалтын үдэр

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ҺУНГУУЛИИН КОМИССИДА

Россин Федерациин Түбэй һунгуулиин комиссиин абаһан тогтоолой ёһоор нэгэ мандадтай һунгуулиин округһоо Гүрэнэй Дүүмын депутадта кандидадууд һунгалтын урда тээхи ойлгуулан идхалгын материалнуудаа түлбэригүйгөөр олондо мэдээсэл тараадаг гүрэнэй хэрэгсэлнүүдтэ толилуулха, телерадио-дамжуулганууд хабаадаха эрхэтэй юм. Тиин "Бурятия", "Буряад үнэн" һонинуудай хуудаһанууд дээрэ депутадта кандидадуудай материалнуудые толилхо, республикын телевиденеэр ба радиогоор түлбэритэй ба түлбэригүй дамжуулганууд хэхэ график табихын тула олондо мэдээсэл тараадаг эдэ хэрэгсэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд Гүрэнэй Дүүмын депутадта кандидадууд, тэдэнэй түлөөлэгшэдэй дунда Буряад Республикын һунгуулиин комиссиин гэшүүдэй байхада жэрэб таталга һаяхан үнгэргэбэ. Гүрэнэй газетэнүүдэй редакцинуудай ба телерадиокомпаниин хүтэлбэриин табиһан графигуудые Буряад Республикын һунгуулиин комисси баталһан байна.

С. РИНЧИНОВ.

КАНДИДАДАЙ БЭШЭГ

Депутадта кандидадай эрхэ түлөөлэгнүүдээ намайе болюулба гэһэншүү һураг суу ехээр нэмээгдэһэн зүйл байба гэжэ һунгагшадтаа дуулгахамни.

Буряадай Демократическа партиин гэшүүн, господин Галиндабаевай мэдүүлгэ соо дурдагдаһан баримтануудые зүб бэшэ байба гээд һунгуулиин комиссиин үнгэргэһэн шалгалтаар элирүүлэгдэбэ. Республикын МВД-гэй ВТК-гай 1-дэхи һургуулида гар табилгые суглуулхада, хуули бүдүүлигээр эбдэгдэбэ гэжэ заагдаагүй байһан гээд тэмдэглэхэ ёһотойб. Уур сухалда абтангүйгөөр ухаан бодолоороо шүүжэ үзөөд, 25-30 һунгагшадай дуугай түлөө нэрэеэ хухалхаяа оролдохогүй байһамни элирнэ (6610 һунгагшадай гар табилгын орондо 15 мянган һунгагшадай гар табилгатай хуудаһанууд соохоо шанга шалгалтаар 11976 гар табилгатай хуудаһан зүб гэжэ тоологдожо гаргагдаһан юм).

Мүнөөнэй һунгалтын урда тээхи кампани үрдилдэлгын шанга эрхэ байдалда үнгэргэгдэжэ байбашье, үнэн сэхэ тэмсэл ябуулжа боломоор байна. Нэгэ талаһаань абажа харахада, үрдилдэлгын "урилдаанда" түрүүлжэ болохо гэжэ һанаһандань, Галиндабаевта баяр хүргэлсэхэ зуураа, тэрэнэй хуушан арга хэрэглэн, зэргэлжэ байһан хүндэ һэжэг түрүүлжэ, харгыень хааха гэһэн һэдэлгэнь бирагүй ябадал гэжэ тоолоноб.

Тэрэнэй бэшэһэн мэдүүлгые олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдэй байхада, Галиндабаевай бэшэгые намда, депутадта кандидадта харууланшьегүйгөөр һунгуулиин комиссиин түрүүлэгшэ Н. М. Цыганковагай сонсохожо байхань бүришье гайхалтай байба. Тиигэжэ минии эрхэ хаһагдаһан байна гээшэ. Минии һанахада, һунгуулиин комиссиин түрүүлэгшэ иимэ хүшэрхэн үе сагта юумэ дэбэргэхэгүй, болгоомжотой байха ёһотой һэн гэжэ һанагдана. Гэхэтэй хамта Буряад Республикын һунгуулиин комиссиин түрүүлэгшэ Н. М.Цыганковагай эзэлжэ байһан тушаалдаа тааралдадаг тухай асуудал хаража үзэхэ хэрэгтэй гэжэ тоолоноб.

Буряадай нэгэ мандадтай 9-дэхи округһоо би, В. И. Марков, Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ депутадта кандидадаар бүридхэлдэ абтажа, сагааруулагдаба гээшэ бэзэб. Гэбэшье минии нэрэ, намайе депутадта кандидадаар дэбжүүлһэн һунгагшадай этигэл найдабари, нэрэ хүндэ ойлгосогүй гэһэншүү болоо ха юм.

В. МАРКОВ,
Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын депутадта кандидат.

Һунгалтые угтуулан

АРГА ЗААТАГҮЙ ДУУГАА ҮГЭХЭБ

Ушарыень мэдэнгүй, хамагые буруушааха, үзэн ядаха ябадалай ямар муу хара хойшолонтойень бидэ, үтэлэгшэд, дунда наһатаншье арһа мяхан дээрээ мэдэржэ байнабди. Мүнөөнэй засаг хэды олон гасалан зоболонгуудые манай арадта асараа гээшэб! Иимээр юумэнэй эрьеэд байхадань, хубилган шэнэдхэлгын урда тээхи гэхэ гү, али хүгжэлтын "зогсошоһон" гэжэ нэрлэгдэһэн жэлнүүдтэ ямараар ажаһуудаг, ажалладагаа бидэ һайханаар дурсаха баатай болоод байнабди. Хубилган шэнэдхэлгын һандаргаһан, тоноһоной удаа бүтэн юумэ үлэһэн байбал, тэрэмнай, хүндэтэ ветерануд, танай гараар байгуулагдаһан түүхэтэй бшуу.

Гэхэтэй хамта мүнөөнэйшье бирагүй байдалые баһал өөһэдөө асарһан болонобди. Урда һунгалтын үедэ депутадта кандидадуудые һайса шэнжэлхээ, программануудыень шудалхаяа залхуураад, олон янзын партинуудай дунда һамаараад, хүсэд ойлгохо гэжэ оролдоншьегүй, заримашуулнай эрхэтэнэйнгээ уялга мартажа, һунгалтын үдэр дуугаашье үгэхээ ошоогүй хамнайт.

Арбан жэлэй саана ямараар ажаһуудагаа һанаад, һунгуулиин участогта ошожо, найдамтай, томоотой хүнүүдэй түлөө дуугаа үгэхьюнай үндэр наһатайшуулые, дунда үеынхидые, бүхы һунгашадые уряалнаб. Хэншье һаа, бусад зоной урда һэшхэл, харюусалгатай байдаг. Энэ харюусалгаяа мартаад, гансал хубиингаа амарые хараад һуубал, ажабайдалнай оройдоош заһархагүй. Үбшэлһэн, үтэлһэн, үгырһэн, зон үдэрһөө үдэртэ олошоржо, олонхинь болоод байнабди. Тиимэһээ өөһэдтөө этигээд, зүбөөр дуугаа үгэбэл, олоной аша туһые хангажа шадаха үрэ дүнгүүдые мүнөөхи һунгалтада туйлаха аргатай байхамнай лабтай.

Һунгалтын, тииһээ тиитэрээ дахин үнгэргэдэдэг нунгалтын ямар схэ гаргашатайень һанаял. Энэмнай налог түлэдэг бидэнэйл хүзүүн дээрэ ашаглаха олон миллиард түхэригэй гарза, бидэнэр пенсионернүүдэй пенсиеэ абангүй һуухын, үлдэхэ даарахын эшэ үндэһэн болохо жэшээтэй.

Би һунгалтада дуугаа үгэхээ заатагүй ошохоб.

Н. ЦЫБИКОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

"МАНАЙ ГЭР — РОССИЕ" — ДЭМЖЭМЭЭР ГҮ?

Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ байгша оной декабрь һарада болохоёо байһан һунгалтада бэлэдхэл эхилжэ, эддэб партинууд, нэгэдэлнүүд һунгалтын урдахи тэмсэлдэ хабаадажа эхилбэ. Тэдэнэй дунда "Манай гэр - Росси" гэһэн нэгэдэл бин.

Энэ нэгэдэлые хэд байгуулааб, хэд толгойлноб гэһэн асуудалда эгээн түрүүн харюусаха ёһотой болоно ха. 1991 ондо засаг түрээ булимтаран гартаа абажа, саашадаа совет үгрэнөө бүчарган һандаргажа, капиталис общество байгуулха зорилго табиһан, тэрэ зорилгоёо бэелүүлжэ, үнгэрһэн 4 жэлэй туршада бүхы арга болоожоёо, мэхэ гохоёо хэрэглэжэ байһан "демократууд", Ельцинэй тала барихан удамаршад байгуулаа гэжэ эли болонхой. Правительствын түрүүлэгшэ В. С. Черномырдин энэ нэгэдэлые толгойлно.

Ямар ушарһаа Правительство оорынгоо "үмсын" парти байгуулха баатай болобоб? Энэшье ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, үнгэрһэн 4 жэлэй туршада эдэ тушаалтад засаг түрээ ударидажа байха үедөө гүрэн соохи бүхы байдалаа һандаргаад, арад зонойнгоо ажабайдалые доройтуулаад, энээнэйнгээ түлөө харюусаха болоходоо, үдэрһоо гаралсахын тула хэһэн хэрэг гээд һанамаар болоно.

Хоёрдохёор болоходоо, Правительство гээшэ гүрэн доторхи бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ үялгатай засаг ха юм. Тиимэ аад, тусхай оорын хүдэлөөнние байгуулһанай хэрэг байгаа гү? Ямар гүрэндэ правительство оорын тусхай партитай юм?

Манай һанахада, арад зонэйнгоо дунда хүндэгүй боложо, засаг түрээ алдаха гүйлдаа хүрэхэдөө, ураг шагүйдэһэн политикаяа хамгаалхын тула өөһэдыень дэмжэхэ удамаршадые хабаадуулха зорилготойгоор хэһэн хэрэг ха гээд тобшолол хэмээр болоно.

Тээд удамаршад олдохол байна ха юм даа. Жэшээнь, Мүнөөнэй Правительствада хэн найданаб гэһэн асуудалда "Демократический Выбор России" гэжэ Гайдараи ударидадаг партийн 54 депутадай 51-нинь этигэнэ, найдана. Ельцинние тушаалһаань буулгаха асуудалаар комиссии байгуулха гэһэн асуудалай Дүүмын заседанида табигдахадань, энэл "ДВР" партийн бүхы депутадууд гараа үргөөгүй. "Яблоко" нэгэдэлэй 27 хүнһоо 22-ынь гараа үргөөгүй.

"ДВР", "Яблоко", ЛДПР партинуудай гэмээр пенси дээшэлүүлхэ хуули баталагдаагүй байгаа. Гүрэнэй Дүүмэдэ хүдөө ажахыда бюджедһээ туһаламжа үгэхэ гэһэн асуудалай хэлсээндэ табигдахада, Гайдарай парти арсаһан байха юм. Энэ господин оодоо болоһоор Москвагай гудамжаһаа саашаа гараагүй байхалаараа, үдэр бүрнингоо эдеэ хоолой хаанашье үйлэдбэрилэгдэдэгые мэдэдэгүй байшаба ха.

Үнгэрһэн 4 жэлэй туршада Гайдар, черномырдинуудай засаг толгойлжо байһан үедэ России арад зон ямар байдалтай тохёолдообибди - олондо мэдээжэ. Фабрика, заводууд, предприятинуудаа умсэлэгдэнэ, хаагдана, һула табигдаһан үнэ сэнгүүд ажалша арадай байдал доройтуулна, колхоз, совхозууд бутарган һандаргагдажа, хүдөө ажахын болоод промышленна продукци үйлэдбэрилгэ доошолно. Хүн зоноо өөһэдынгөө гүрэнэй хүсөөр гүйсэд хангажа шадахаа болиходоо, харинн гүрэнэй баяшуулай мэхэ гоходо орожо, тэдээнние баяжуулжа эхилээбди.

Иигээд ерэхэлээрээ "Манай гэр - Росси" гээшэмнай ямар засаг баригшадай парти болоноб? Ельцин, черномырдинуудай хамар доро Москвагай "шэнэ ородууд" һүүлэй үедэ бүхы Баруун Европодо хэды шэнээн хүнгэн машинануудые наймааһан байгааб - тиимэ машинануудые эдэ баяшуул худалдажа абанхай гэнэ. Тэдэнэй абаһан машинануудай дунда дэлхэн дээрэ эгээл үнэтэй "Мерседес" гэжэ тухэлэй машинануд - 20 процент, "Вольво" - 15 процент эзэлдэг юм ха. Эдэмнай гансал Мальта дээрэ эгээл үндэр сэнтэй гоёнууд гэрнүүдые худалдажа абанхай гэнэ. Зундаа амаралтын үедэ Итали, Испани, Турци гэхэ мэтын холын хари гүрэнүүдэй суутай, солотой курортнуудта һамгадтаяа ошожо амардаг юм байна.

Тиихэдэнь манай худөөгэй малшад, механизаторнуудболоод худоо һууринда ажалладаг багшанар, медицинын мэргэжэлтэд, соёл гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэд холын курортнуудта ошохоһоо байха республика доторойнгоо Горячинск, Аршаан курортнуудта ошожо шадахаяа болинхой. Багшанар тушаа абажа хэлэхэ болоо һаа, тэдэнэр курорт һанахаһаа байха, амаралтынгаа мүнгэ абаагүй дээрэһээ хилээмэнэйнгээ мүнгэгүй тухашаржа байнад ха юм. Энэ "Манай гэр - Росси" гэһэн худөлөөн үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада арад зондоо хохидол, һандарал асарһан засагаа алдахагүй, ябуулжа эхилһэн урагшагүйдэһэн политикаяа үргэлжэлүүлхэ зорилготойгоор тогтоогдоһон засагай парти болоно. Энэнние дэмжэлтэй гү?

Манай Буряадта нэгэ мандадтай һунгуулиин 9-дэхи округһоо энэ "НДР"-эй зүгһоо депутадта кандидадаар Загорск тосхоной зайһан В. В. Белоусов дэбжүүлэгдээд, бүридхэлдэ абтаад байнхай. Энэ хүмнай үнөө һунгуулиин федеральна список соо орохон байха юм. "НДР" нэгэдэлэй зүгһөө депутадта кандидат болохо улад хомор байжа болоо ха. Газетэнүүдтэ тунхаглагдаһан мэдээсэлнүүдтэй танилсаад байхада, зарим нэгэн нэгэдэлнүүдэй программануудаг адлирхуушагууд, жиирэй үргэн ажалшан арадай эрилтэ хангажа боломорбайна гэжэ һанагдана. Зүгөөр бодото дээрээ бэелүүлэгдэжэ шадаа һаа, һайн һэн.

Харин "Демократический выбор России", "Яблоко", "ПРЕС" партинуудай ударидагшад Гайдар, Явлинский, Шахрай гэгшэднай Черномырдинтай зэргэлжэ баруун бандаг эзэлдэг улад ааб даа. Һунгагдахаяа байһан Дүүмын шэнэ депутадуудта үлүүсэ найдалган угаа бага бээ.

Яабашье һунгагша бүхэн һунгалтада эрхэ бэшэ хабаадажа, ямар нэгэн нэгэдэлэй кандидадые шэлэжэ, дуугаа үгэхэ эрхэтэй байһан тула би өөрөө "Компартия РФ" гэһэн нэгэдэлэй кандидадай түлөө дуугаа үгэхэ гэжэ шиидэбэб. Дутынгөө нүхэдыешье уряалнаб. Зүгөөр "народовластие" гээшэ ойлгосогүйшэг байна. Юуб гэхэдэ, үрэн түрээ мүлжэжэ, арад зоноо мэхэлжэ баяжаһан "шэнэ ородууд", жэшээнь, мавродинууд засаг түрээ абаад байбал, хэр зэргэ юрын үргэн арад зоной түлөө ородохо гээшэб?

Ц.-Е. ЦЫРЕНОВ,
ажалай ба дайнай ветеран.

Ярууна.

ХЯАГТЫН БОЛЬНИЦЫН 175 ЖЭЛЭЙ ОЙ

Хяагтын больница ма... орон нютагта эгээл түрүү... больница болодог. 1820 о... Хяагтын 1-дэхи гильдиин хуу... Алексей Швецов хэ... хүнеэсүүдтэй хамтар... барилгада мүнгэ үгэһэн а... түрүүшын үбшэнтэнэй то... тэрэл жэлдэ больниц... аргалуулхаяа ороо һ... Хажуудань үшөө амбулат... байдаг байгаа.

Нэгэ доро 35 хүн... аргалуулдаг энэ больница... гурбан врач, дүрбэн фельдш... худэлдэг һэн. Нилээд ехэ... талмай дээрэ, тэрэ то... мүнөөнэй Шэтын облас... ажаһуудаг хүнүүд... эмшэлүүлдэг байгаа.

Эрхим бэлэдхэл... мэргэжэлтэд гэбэл, Москв... университедые дүүргэһэн П... Марцинкевич үнгэрэгшэ э... жэлэй хахадта эндэ худэлхэ... Ямаровкын аршаанние нэ... юм. Мүн Георгий Рещик... Степан Куликов гэхэ зэр... врачнууд зоной дунда хүндэ... һэн.

Мүнөө Хяагтын райо... больницын коллективые б... эмхидхэлшэ, Арадай Хур... депутат Николай Санжижа... толгойлно. Хяагтын больни... жэлдээ дунда зэргээр арб... мянган хүн ородог, врачн... мянга тухай операци хэ... Имагтал мүнгэнэй дутар... эмшэдэй худэлмэрние горим... ноор һаатуулдаг гээшэ бээ.

В. БАЗАР...

Ойн баяр

ХҮРЬҺЭ ШЭНЖЭЛДЭГ ЭЛИТЭ ЭРДЭМТЭ

Профессор, Эрдэмэй искусствын Петровско ака... мийн гэшүүн-корреспон... Татьяна Михайловна Корсу... Байгалай оршондохи нютаг... худэлхэ мэргэжэлтэ экол... гуудые бэлдэхэ талаар горим... габьяатай юм. Тэрэ 1968 о... Москвагай университе... дүүргэһээр России Эрдэм... академийн Сибириин тэ... Хүрьһэ шэнжэлгын... агрохимиин институ... аспирантурада ороо һэн. Татьяна Корсунова болбол ту... институдые эмхидхэжэ, хүрь... шэнжэлэгшэд-экологуудай... Сибириин һалаа шэгэлэ... байгуулһан профессор Р. И. Ковалевой эрхим шабинар... нэгэн байһан юм. Тэрэ... зохёоһон "Баруун Сибири... зарим хүрьһэнүүдэй гүмэ... "Сибириин туб нютагай тай... захаар оршодог газар... хүрьһэнүүд" гэһэн моно... финууд, түбэй хэблэлдэ гара... хэдэн арбаад статьяну... Сибириин хүрьһэнэйтүрэлгэ... хүгжэлтые шэнжэлгэдэ горим... хубита оруулһан байна.

Буряадай гүрэнэй хүд... ажахын академиин хүд... ажахын экологиин кафедр... даагша, Новосибирскын гүрэ... университедэй Буряад... филиалай профессор-эколог Е. М. Корсуновада һураажа гара... мэргэжэлтэд Сибириин... нютагуудай эрдэм шэнжэлг... һуралсалай эмхи зургаануу... үйлэдбэридэ худэлдэг байха... Экологи, оршон тойрон... байгаали хамгаал... биогеоценологи гэхэ зэр... асуудалнуудаар тэрэ... уншаһан лекцинүүд ганс... студентнүүд, һурагшадые б... харин үргэн олон зон... һонирхуулдаг байха юм.

Буряад Республикын хүрь... шэнжэлэгшэд-экологуу... Татьяна Михайлов... наһанайнь ойгоор амаршал... элүүр энхэ, ажана тэ... ажаһуухые, зохёохы бү... наһалнуудаа бэелүүлхые хүс...

В. ДУТАР...

Буряад Республикын, Росси... Федерацийн эрдэмэй га... ажал ябуулг...

Забайкалиин шэмээшэгүүдэй соёлой үдэрнүүд

ЗАНШАЛАА МАРТАНГҮЙ

Һаяхан Улаан-Үдэ хотын филармониин концертнэ зал соо Забайкалиин шэмээшэгүүдэй соёлой үдэрнүүдэй оршомдо шэмээшэг хүүгэдэй фольклорно фестиваль нээлгын баяр ёһолол үнгэрөө. Загарайн аймагай "Гусенки", Бэшүүрэй аймагай "Васильки", Улаан-Үдэ хотын 26-дахи дунда һургуулиин "Родничок" ансамбль болон фольклорно бусад арбаад бүлгэмүүд концерт харуулаа.

Эдэб янзын эреэ маряан, алагар-тологор хубсаһатай үхибүүд хонгёо хоолойгоор дуугаа дуулан, омог дорюунаар хатаран, олониие хүхеэгээ даа.

Тэндэ сугларһан зоной дунда Сибириин эрдэмэй түбэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Фирс Болонев, соёлой министрэй орлогшо Анатолий Пискунов, Бэшүүрэй аймагай захиргаанай тулваа Григорий Павлов ба бусад хүндэтэ айлшад байгаа. Г. А. Павловай өөрынгөө аймагай үхибүүдые дэмжэжэ, концерт нааданда хабаадалсаһаниинь урматай һэн. Бэшүүртэ уран һайханай талаар хүдэлмэри дэбхитэйгээр дэлгэрүүлэгдэжэ, эдир артистнарайнгаа аза талааниие үнэн зүрхэнһөө үргэхэ, дэмжэхэнь һайн лэ гэжэ.

Загарайн аймагай "Рябинушка" ансамблиие өөрөө удирдалгаа эзэлдэг Олег Павлович Семенов энээн тухай зүб тэмдэглээ. "Бэшүүрэймнай артистнарай концертын хубсаһа хүнэр һайхан, гоёор оёгдоһон байна. Хатар, нааданайнышье талаар бэлдэлгэнь һайн"- гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Нээрээшье, бэшүүрэйхид хайзан дээрэ дорюунаар дуугаа хатан, өөрын онсо маягтайгаар хатаралдан, дэбхэрэлдэн гаража ирэнэ. Шэмээшэг аялгаар гүйсэдхэдэ шог ёгто багахан зүжэг нааданадань, ёнотойл бэлиг нааданадаа харуулагдаба гэжэ тэндэтэлхээр бэлэй. Үхибүүд түрэл маягаараа, абари нааданайнь бусадыгаа илгаатай концерт табиба.

Загарайн Шэнэ-Бэрээн нютагай "Рябинушка" ансамблиин эдиршүүлэй "Посиделки" нааданые баһал онсо тэмдэглэхээр һэн. Эдэнэр Бэшүүрэй үхибүүдээ дутуугүй концерт-наада харуулаа. 1988 ондо эмхидхэгдэһэн "Рябинушка" Эрхүү, Красноярск хотонуудаар уран бэлигээ харуулһан. Тэдэ Улаан-Үдэ хотодоо, республикынгаа аймагуудаар ябажа, яһала зондоо мэдээжэ болоһон юм байна.

Концертнэ зал соо болоһон хэмжээ ябуулгада бусадшье бүлгэмүүдэй хүүгэдэй хатар, наадан харагшадта мүн лэ һонирхогдожо, альга ташалгаар үгтагдаа. Жэшээнь, Тарбагатайн аймагай "Черпачок" ансамблиин гэшүүд Муром хотын ойн баярта, 1992 ондо Бүхэроссин уран һайханай фестивальда хабаадалсаһан намтартай. Үхибүүд нютагайнгаа үбгэд, хүгшэдтэ заалгажа, урданай дуунуудые, зугаа наада бэшэжэ абаад, гүйсэдхэдэг заншалтай. "Ансамбльдаа жэл бүри багашуулые нэмэжэ абадагбди. Дуу, хатарта дуратай хүбүүд, басагад нютагтамнай үсөөн бэшэ. Аймагаймнай захиргаан маанадтаа туһалдаг, концерт харуулхаяа ошоходомнай, мүнгоор хангадаг, машина хододоо үгэдэг. Республика соогоо бэшэ аймагуудай шэмээшэг үхибүүдэй ансамбльнуудтай хапи харилсаатай байдагбди, бэе бэедээ ябалсадагбди. Ерэхэ жэлдэ бултадаа сугларжа, тоосоото концерт харуулхаяа түсөблэнэбди, - гэжэ "Черпачок" ансамблиие хүтэлбэрилэгшэ Сергей Родионович Чебунин хэлэнэ.

Эдэ үхибүүд түрэл арадайнгаа урданай заншалые алдангүй, саашань улам хүгжөөжэ, үшөөл оло дахин хүн зоноо гоё һайхан дуунуудаараа, хатар наадаараа баясуулхань лабтай.

Е. ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Шэнэ-Бэрээн нютагай "Рябинушка" ансамбль.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

УРАН ДАРХАШУУЛАЙ НАРИН БҮТЭЭЛНҮҮД

Эдэ үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэ хотымнай талмайнууд дээрэ шэмээшэг фольклорно коллективүүдэй уулзалганууд, концертнүүд үнгэрөө. Октябриин 27-ной үдэр уран һайханай музейн урда тээхи талмай дээрэ шэмээшэг ансамбльнуудай артистнуудай дэлгээһэн наада зугаае олон зон харахан байна. Энэ үдэр Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран һайханай музейн залнууд соо шэмээшэгүүдэй соёлой түбүүдэй урлалай выставкэ нээлгэ баярай оршон байдалда үнгэрөө.

Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Е-Х. Гомбоин шэмээшэгүүдэй түлөөлэгшэдые сэнхир хадагаар үүрэн абаа. ВАРК-ын түрүүлэгшэ, манай республикын мэдээжэ уран зурааша Д-Н. Д. Дугаров түрүүлэн үгэ хэлэхэдээ, ехэ удха шанартай үйлэ хэрэгэй боложо байһые тэмдэглээ.

- Үндэһэтэдэй соёлой үдэрнүүдэй заншалта болоһониинь һайшаалтай. Буряад ороной соёлые хүгжөөлгэдэ, баяжуулгада Забайкалиин шэмээшэгүүдэй оруулһан хубита ехэ, - гэжэ ВАРК-ын түрүүлэгшэ хэлэһэн байна. Удаань выставкэ нээлгэдэ хабаадажа байһан шэмээшэг коллективүүдтэ хандан, эдэ үдэрнүүдтэ мэдэсэ шадабарияа, бэлиг талаангаа түгэс дүүрэн харуулхыень тэдэниие уряалаа.

Россин габьяата артистка К. Шулунова шог дуунуудые дуулажа, эндэ сугларһан зониие баярлуулһан байха юм. Уран зурааша М. Я. Метелкина, Тарбагатайн шэмээшэгүүдэй арадай хоорой гэшүүн В. Г. Красногорова гэгшэд мүн лэ баярай үгэнүүдые хэлээ.

Удаань эндэ сугларагшад музейн выставкын залнууд соо орожо, шэмээшэгүүдэй ажабайдалай хэрэгсэлнүүдтэй, урлалай зүйлнүүдтэй танилсаа. Выставкын нэгэ таһагта этнографическа музейһээ асарагдаһан XIX-XX зуун жэлнүүдтэ бүтээгдэһэн бодото зүйлнүүд табигдаба. Эндэ шэмээшэгүүдэй түүхын баримтануудые харуулһан стенднүүдһээ болон фото-зурагуудһаа гадна, шэмээшэгүүдэй урдань тон үнэтэй торгон бүдоор оёгдодог байһан алаг-эреэн хубсаһан, эхэнэрнүүдэй гоёлто зүүдхэл, шэмээшэгүүдэй урлалай зүйлнүүддэлгээгдэһэн байна.

Музейн бусад залнууд соо республикын элдэб аймагуудһаа шэмээшэгүүдэй өөһэдэйнь асарһан зүйлнүүд табигдаа. Үйһоор хэгдэһэн түйсэ, үлгы, самовар, нооһо ээрэдэг түхеэрэлгэ - эдэ бүгэдэ заншалта ёһоор оёгдоһон, бүтээгдэһэншье һаа, зүгөөр шэнэ, һаяын бүтээлнүүд гэжэ музейн хүдэлмэрилэгшэд тайлбарилна. Һургуулинуудай, хүдөөгэй музейнүүдһээ асарагдаһан эдэ экспонадууд баһал һонирхол үүсхэ. Тарбагатайһаа уран бүтээлшэ Н. В. Медведевэй, Ехэ-Хунилаһаа Р. Л. Ковалевой үйһөөр, модоор хэһэн бүтээлнүүд - гэрэй хэрэгсэлнүүд, Ехэ-Хунилын дунда һургуулиин һурагшадай оёһон, нэхэһэн зүйлнүүд выставкэдэ ерэһэн зоной анхарал татаһан байха.

Музейн үшөө нэгэ зал соо уран зурааша-дай-шэмээшэгүүдэй бүтээлнүүд табигдаба. Россин Федерациин габьяата уран зурааша А. П. Хомяковой, Буряад Республикын арадай уран зурааша М. Е. Метелкинагай зурагууд, Буряад Республикын уран зурааша М. З. Олейниковэй шэлээр хэһэн бүтээлнүүд уран һайханай музейн жасада оруулагданхай юм.

Энэ выставкын материалнуудые Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран һайханай болон этнографическа музейнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд - С. Ф. Очирова, О. В. Чечеватова, Н. Р. Павлова болон бусад зохёон гуримшуулаа. Энэ үдэр выставкэ нээлгэдэ олоор сугларһан зон шэмээшэгүүдэй ажабайдалтай, урлалтай гүйсэд танилсаха аргатай байгаа гэжэ тэмдэглэе.

Выставкэ үшөө хоёр һара үргэлжэлхэ, тиимэһээ хотынгоо хүн зониие, айлшадые ерэжэ харахыень уринабди.

Т. ЦЫРЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: выставкын үедэ.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Үүрэй солбон

БУРЯАДАЙ үүрэнэй университедэй буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй журналистика шудалдаг оюутад, мүнөөдэрэй дугаарта анха түрүүшынхиеэ "Үүрэй солбон" гэhэн нэрэтэй залуушуулда зорюулагдаhан тусхай хуудаhа өөhэдынгөө хүсөөр бэлдэжэ толилбобди. Тус хуудаhаяа заншалта болгожо, hарын нэгэ удаа толилжо байхаар түсэблэнэбди. Энэ хуудаhан Буряад ороноймнай залуу үетэндэ, тэдэнэй ажал хэрэгүүдтэ зорюулагдаха.

Эгээл түрүүлэн туяардаг үглөөнэй одониие "Үүрэй солбон" гэжэ нэрлэдэг. Энэ хуудаhан үүрэй солбон шэнги манай зохёохы ажалай эгээл эхин гэхэдэ болохо. Тиимэhээ энэ хэрэгтэмнай дэмжэлтэ аргагүй хэрэгтэй. Түрэл хэлэн дээрэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй үндэhэн болохо "Буряад үнэн" hонинойнгоо хүдэлмэрилэгшэдтэй—аха нүхэдтээ холбоо барисаатайгаар ажалладаг, эдэнэй дундаршагүй зүбшөөл заабарида хүртэхэ аза талаантайбди гэжэ бидэ тоолодогбди. Тиимэhээ энэшье удаа манай

ҮГЛӨӨНЭЙ ОДОНОЙ ҮРЭТЭ ТУЯА

аха нүхэд дутуу дунданууд ыемнай заажа, заhажа үгэхэ, манай энэ үүсхэлые дэмжэхэ бээ гэжэ найданабди.

ЯМАРШЬЕ hонин өөрынгөө уншагшадай эдэбхи үүсхэлээр ажамидардаг. Тиимэhээ бидэ уншагшадтаа ехэтэ найданабди: таанадай hанамжа, дурадхалнууд манда юунhээшье үнэтэй. Мүн нютаг нютагай залуушуулай ажабайдал тухай багаханшье hаа. мэдээсэлнүүдые эльгээжэ байгаа hаатнай, hайн бэлэй.

ОЮУТАД, hурагшад, залуу хүдэлмэришэд, хүдөөгэй залуушуул... Залуушуулдаа хабаатай темэ тон ургэн. Орон доторхи байдалай үдэр бүри доройтожо байhан мүнөө сагта залуу үетэнэй ажабайдал тон орёо. Теэд иимэ эрхэ байдалда сог залияа алдаагүй, солбон, шуран, ажал хэрэгтээ, hуралсалдаа шалгардаг залуушуул олон. Муу байдалhаа хүнэй доторой соёл, сэдьхэлэй шанар шэнжэнүүд доошолоо гэхэдэ, "эмээлтэ хазаартые досоогоо багтааха" шадалтай, энэрхы зохид зантай хүбүүд, басагадшье олон. Залуушуулай ажабайдалда шиидхэгдээгүй асуудалнууд толгойн үhэнhөө олон гэхээр. Эдэ мэтые хамта энэл хуудаhандаа хэлсэел гэжэ бидэ уряалнабди.

Элинсэг хулинсагайнгаа эртэ урда сагhаа нарипаар сахижа ябадаг ёно заншалнууд, түрэлхи хэлэн, үндэhэн түүхэ, соёл гэхэ мэтые үетэнэйнгөө дунда дэлгэрүүлхэ гээшэ манай, буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй оюутадай ерээдүйн багшанарай ба журналистнуудай гол зорилго гэжэ бидэ hайн мэдэнэбди. Тиимэhээ тус хуудаhандаа эдэ асуудалнуудаар материалнуудые мүн лэ толилхо хараатайбди. Түрэлхи хэлэн дээрээ шүлэг, бэшэшье уран зохёол бэшэжэ, гуурhаяа туршадаг залуушуултай, тэдэнэй бүтээлнүүдтэй уншагшадаа танилсуулха хүсэлтэйбди.

Эб нэгэн, үгеэ ойлголсожо ажаллаял! "Үүрэй солбоной" туяархань болтогой.

"hураха, hураха, hураха, тиигээд..."

ЭРДЭМЭЭ "ЭДЛЭХЭ" АРГА БИИ ГҮ

ОЛОН жэлдэ hургуулида хүдэлhэн багшанар ажалаа орхино; энэл ушарhаа багшанар дуталдана; үмсын, түлбэритэй hургуули нээгдэнэ гэхэ мэтэ мэдээсэлнүүд мүнөө хэниие шье гайхуулхаяа болёо. Иимэ сагта дээдэ, тусхай дунда hургуулинуудые дүүргэhэн залуу мэргэжэлтэд - багшанар hургуулинуудта хүдэлхэеэ ошоно гү? Республикын Эрдэм hуралсалай министерствын мэдээгээр, энэ жэлдэ багшанарай дээдэ hургуули 711, педколледж 223 хүн дүүргээ. Эдэнэй 670-ниинь республикын hургуулинуудта хүдэлхөөр эльгээгдэhэн байна. Хүдөөгэй аймагуудта энэ жэлдэ 968 багшанар хэрэгтэй байгаа. Жэшээлхэдэ, Түнхэнэй аймагта аяар 30 багшанар хүдэлхэеэ ошохо болоhон аад, мүнөө эдэнэй оройдоол зургааниинь ажаллана.

- Мүнөө жэлдэ багшанарай дээдэ hургуули дүүргэhэн хүбүүд, басагадhаа хаана хүдэлнэбши гэжэ асуугаа hаа, элдэб харюунуудые дуулахат: "Милицидэ", "Городто ажал бэдэржэ ябанаб", "hургуулидаб, теэд удаан хүдэлхэеэ мэдэнэгүйб", "Институдта лаборантаар, сүлөө сагтаа дэлгүүр дээрэ", "hургуулида хүдэлжэ эхилhэн аад, болёоб"...

Саашань хөөрэлдөөд, шэлэhэн мэргэжэлээрээ хүдэлхэеэ яанабши гэхэдэ, тон адляар харюусаха: залуу багшанарай салин бага, тэрэньшье саг соогоо үгтэдэггүй, гэр байра үгы, хүндэ, харюусалгатай ажал, мүнөөнэй үхибүүд гуримгүй болоо гэхэ мэтэ. Гэбэшье иимэрхүү харюунуудай дунда "Заатагүй багшалхаб, гансал саг соонь салингаа абажа байгаа hаа" гэжэ дуулахадаа, сэдьхэлээ баясамаар.

Этигэлма Димчикова энэ жэлдэ багшанарай дээдэ hургуули дүүргээд, Улаан-Үдэ хотын 47-дохи hургуулида ород хэлэ, литература заана. hаяхан уулзаад, хэр ажаллажа байhаарнь hонирхоходомни, тэрэ иигэжэ хөөрэбэ:

- Практика гараха үедөө ехэ харюусалгатай ажал гэжэ яhала ойлгоо hэм. Теэд өөрынгөө толгойдо бүхы юумэнэй буухада, энээниие бүри ехээр мэдэрээб. Практикатай жэшэхэдэ тад ондоо. Үхибүүдэй, түрэлхидэй, суг хүдэлдэг багшанарай урда ехэ харюусалгатай ажал гэжэ онсолхо байнаб. hургуулида өөрыгөө хараад, юушье "үгэнгүй" ябажа яашье болохогүй байна. Хэдышье муугаар hурадаг үхибүүн багша минии түлөө оролдоно, hанаагаа зобоно гэжэ ойлгохо ёhотой. Намда даалгагдаhан класс муу бэлэдхэлтэй, теэд оролдохол хүн аабзаб.

- Бэрхэшээлнүүд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон ааб даа...

- Дээдэ hургуулида мэргэжэлэй талаар эрдэм мэдэсэ яhала абаабди. Теэд мүнөө харахадам, социальна медицинын талаар гэхэ юм гү даа, олон асуудалнууд гараад ерэнэ. Жэшээлхэдэ, "нервозность" гэhэн диагнозтай hурагшые гушаад үхибүүд соо яажа hургахаб г. м. Хүдэлмэриин стандарт, hуралсалай программануудые табихадаа, намhаа байха хэдэн жэл заажа байhан багшанаршье ядалдана...Ажалhаа гадна үшөө олон шиидхэгдээгүй асуу... биил даа. Мүнөө дээрээ бш... гэртэ таhалга абанхайб, ямаа... hаань, өөрын углуутай б... hаа, дээрэ hэн даа. С... дээрэ бэшүүлээд, хотын... багшанарай "Дом торг... магазинhаа эдихэ хоол... байха саг хэзээ. Аүүрэхэ... —Этигэлма, багша... удаан хүдэлхэб... hананабши?—гэжэ саа... hонирхобоб.

—hургуулиhаа ябаха... бодомжолоногүйб: үхибү... хүдэлхэдэ hонин, үдэр... өөртөө шэнэ юумэ... Хаанаб даа, ондоо тээ сэдь... таарама ажал ол... мэдэнэгүйб. Гэбэшье, зар... хэшээлэйнгээ хэды hа... үнгэржэ байгаашье h... энээнэй түлөө хэзээ, хэды... абаха гээшэбиб гэжэ бодо... досоомни "бүрхэhэн"... болоод абадаг...

Үнэхөөрөө... hургуулинуудта хүн... эхилhэн залуу багшанарай... хүниинь түрүүшынгээ жи... бүхы бэрхэшээлнүү... тэсэмгэйгээр дабажа, энэ... үргэлжэлүүлхэ юм? ... багшанарай саашаа... иимэрхүү байдалтай байха... хожомоо hургуулида хүд... ошохо хүбүүд, басагад... гү?

Бидэнэй хөөрэлдөөе... тээhээмнай шагнажа байна... hаhатай эхэнэр иигэжэ... "hанаагаа бү зобогты, ... хэрэгтээ үнэн сэхэ, эгэ... оролдосотой багшанар... хүдэлхэгүй зониинь hургу... ябаха ёhотой юм. Тиим... гүрэн түрын ажабайдал... даа"... Энэнь лабтай гү?

АДУТАР...

УГАА ҮРГЭЛЖЭЛУҮЛХЭ УРМА ЗОРИГ

"МИНИИ ЭЖЫ-ОЮУТАН..."

МҮНӨӨ хэнэйшье мэдэhээр олонхи залуушуулай байдал муу болоо. Тэдэнэр тухай абтаhан олон тоото хуулинууд хүсэд hайнаар бэелүүлэгдэнэгүй. Ажахынуудай hалан hандаржа, үсөөн боложо байха үедэ дүй дүршэлөөр бага залуушуулай түрүүшын ээлжээндэ ажалгүй үлэдэгынь мэдээжэ. Дэлгүүрэй харилсаанай үедэ залуушуулые яажа хамгаалха, hургажа мэргэжэлтэй болгохо, ажал хэхэ эрхэнүүд Гүрэнэй Конституциин ёhоор хараалагданхай аад, мүнөө хүсэд бэелүүлэгдэнэгүй ха юм. Гэр байрын тулюур эрхэ байдалhаа, архи тамхинhаа боложо, олон залуушуулай бэе тамир hула, үбшэндэ бэлээр дайрагдана. Мүнөөнэй хүндэ сагта айл боложо, угаа дамжуулха хүүгэдтэй болоhон залуушуул яажа амидарнаб гэhэн асуудал намайе ехээр hонирхуулна. Гол асуудални—залуухан эжы болоhон оюутад энэ орёо сагта хайшан гэжэ ажаhууна гээшэб? Иимэ асуудалтайгаар оюутадта хандабаб:

—Долгор Б., 3-дахи курсын оюутан:

—hуралсалайнгаа үедэ инаг дураяа золгожо, наhанай нүхэртэй болооб. Мүнөө 5 hаратай болохоо байhан Жаргал гэжэ хүбүүтэйб. Нарайлаад байхадамни, өөрымни эжы ехэ туhалаа юм. Нүхэрни жолоошоноор ажаллана, хүдэлмэришэдэй хамтын байрада ажаhуунабди. Хүбүүнэймни хойноhоо хүгшэн эжынь, заримдаа эсэгэнь харадаг. Хэды мүнгэ зөөриин дуталдаашье hаань, багатай болооб, hургуулияа хаяхам гэхын аргагүй. Хүндэ юумэн гэхэдэ, хайшаашье үрдинэгүйб, сагни дуталдана, эсэнэб, яhалал хүндэхэн ашаан минии ээм дээрэ тохогдоод байна даа. Аргагүй ехээр зобонобди гэхэдэ буруу. Яhала hанаhанда хүрэмөөр ажаhуунабди.

—Арюна П., 4-дэхи курсын оюутан:

—Минии багатай болоhоор 3 hара үнгэрөөд байна. Тогтуурригүй мүнөөнэй үе сагта ямаршье тодорхой хараа шэглэлгүйгөөр, мэргэжэлгүйгөөр залуу хүндэ ажаhуухань ехэ хүндэшэг. hуралсалай шэнэ жэл эхилээд байна, хүндэшье hаань, мэргэжэлтэй боложо гараха хэрэгтэй. Үхибүүгээ гэртэхиндээ орхёод лэ, hуралсалаа үргэлжэлүүлхэеэ ерээд байнаб. Хоёрхон hаратайдань хүхэнhөө гаргаа бэлэйб. Мүнөө бодожо үзэхэдэм, жэлтэй болоторнь нарайтаяа гэртээ hуугаа hаа, дээрэ шэнги байна. Багатай байгаад, hураха гээшэ хүнгэн бэшэ даа. Гэртэхимнил ехэ туhа хүргэнэ. Хубсаhан болон эдеэ хоол тэдэнэйл хүлhөөр абтана. Үхибүүнэй пособи гэжэ 55 мянган түхэриг. Ганса бэе эхэнүүдтэ урдань мүн лэ иимэ хэмжээнэй пособи үгтэдэг гэлсэгшэ hэн. Мүнөө жэл би абаадүйб. Залуушуулай байдал бусад зоной ажабайдалай хэмжээнhээ доогуур. Дээдэ hургуулинуудай оюутадай стипенди нэгэ багаханаар ехэ болоо, теэд саг соогоо үгтэнэгүй.

Света Б., 5-дахи курсын оюутан:

- Айл болоhоорнай, тэбхэр хоёр жэл үнгэрбэ. Жэлдээ хүрэжэ ябаhан Эржена гэжэ басагатайбди. Дима нүхэртээ hарадаа нэгэ холын городуудаар ябажа, эд бараа, хубсаhа хунар асаржа худалданабди. hарадаа дунда зэргээр 4-5 миллион олонобди. Нүхэрни урид "Этер" гэжэ кооперативта ажалладаг байhанаа болижо, 3 жэл шахуу хубсаhа хунар наймаална. Бинь hаянай туhалдаг болонхойб. Басагыемнай 20 наhатай түрэл басагамнай харадаг. hарадаа 350 мянган түхэриг түлэдэгбди. Үмсын гэр нёдондо жэл худалдажа абаабди, гэртэхинэй туhаар "Жигули" машина абаа оюутадаар хөөрэлдэхэдэмни, элдэб харюунуудые үгэбэ. Дээрэ хэлэгдэhэнэй ёhоор, залуушуулда эхэ эсэгэнэрынь ехэ туhална. Хараад үзэхэдэ, олонхи залуу айлнууд үхибүүтэй болоо hаа, тэдэнээ үргэхэ аргагүйбди гэжэ тоолоно. Ажал хэдэггүй залуушуул олошороо гэхэдэ, заримашуул энэ орёо сагта оролдосотойгоор хүдэлхэдөө, шуран бэрхэ байхадаа ажабайдалаа ёhотойл хэмжээндэнь хүргэхэ артатай байнабди гэжэ тоолоно.

Хүнэй хуби заяан элдэб байдаг, иигээд хаража үзэхэдэ хүнүүд элдэб янзаар ажамидарна. Мүнгэн үгы, саг хатуу, хүн зоной сэдьхэл доторой шанар шэнжэнүүд муудана гэлсэнэбди, теэд Улаан-Үдэ хотын гудамжаар, дээдэ hургуулиин коридор, аудиториннуудаа соо багшанарhаа дутуугүйгөөр хубсаланхай, элдэб үнэтэй, зүүдхэлнүүдые зүүнхэй оюутад, зариман хари гүрэнүүдтэ hэмди. Мүнөө жэл hургуулияал дүүргэхэ hанаатайб. Хамаг юумэн хуу бии гээд hуухын аргагүй, ажаллахал хэрэгтэй. Гэртэхинэйл мүнгэ "эрьюулжэ" hайн hуунабди. hайнаар хүдэлhэн хүн hайнаар ажаhууха гэhэн арадай үгын ёhоор шадал соогоо оролдонобди.

Иигэжэ эжы болоhон оюутадаар хөөрэлдэхэдэмни, элдэб харюунуудые үгэбэ. Дээрэ хэлэгдэhэнэй ёhоор, залуушуулда эхэ эсэгэнэрынь ехэ туhална. Хараад үзэхэдэ, олонхи залуу айлнууд үхибүүтэй болоо hаа, тэдэнээ үргэхэ аргагүйбди гэжэ тоолоно. Ажал хэдэггүй залуушуул олошороо гэхэдэ, заримашуул энэ орёо сагта оролдосотойгоор хүдэлхэдөө, шуран бэрхэ байхадаа ажабайдалаа ёhотойл хэмжээндэнь хүргэхэ артатай байнабди гэжэ тоолоно.

Хүнэй хуби заяан элдэб байдаг, иигээд хаража үзэхэдэ хүнүүд элдэб янзаар ажамидарна. Мүнгэн үгы, саг хатуу, хүн зоной сэдьхэл доторой шанар шэнжэнүүд муудана гэлсэнэбди, теэд Улаан-Үдэ хотын гудамжаар, дээдэ hургуулиин коридор, аудиториннуудаа соо багшанарhаа дутуугүйгөөр хубсаланхай, элдэб үнэтэй, зүүдхэлнүүдые зүүнхэй оюутад, зариман хари гүрэнүүдтэ адли, өөрынгөө машин... hургуулидаа ерэжэ байн... Дээрэ хэлэгдэhэн зарим... үхибүүгээ мүнгэ түлэжэ, хуу... харуулаад, сүлөөтэй яба... байдаг. Хараад үзэхэдэ, за... хэмжээнэй ажабайдалт... оюутад байна. Би өөрөөм... залуу эжыб, теэд ажабайдал... бэрхэшээлтэй яhала ушар... hаяхан хүбүүмни ханнаг... больницада орохо баа... болоообди. Гансал шприцтэ... түлөө 20.000 түхэриг түлөө... Мүнөө гэртээ арга хэзэ... аптекэhээ пирацетам г... тарилгын эм 10 мянга... микстурануд хамта дэ... мянганай, түрхихэ зүйл... мянгата, халуунай эм... мянгата, бисептол, бромг... г.м. эмүүдые худалдажа а... баатай болоообди. Үхибү... эмшэлхын түлөө 10 хоно... 50 мянган түлэ... гаргашалагдаа. hаяхан бол... жэл хүрөөгүй үхибүүдэ... түлбэригүйгөөр үгтэгшэ hэн... Өөрынгөө ажабайдал... уламжалан, би иигэжэ хэл... байнаб. hураха байха г... багатай болобол, үхибү... нэйнгээ жэлтэй болоторн... гэртээ hуугаа hаа дэ... Мэргэжэлэй хэды хэрэгтэй... hаань, үхибүүнэй эдэр... байлга юугээршье сэгнэ... Манай үхибүүд—манай... манай баяр, манай... ерээдүй.

Ц-Д. БАЗАРОВ...

Шог ёгто долгин дээрэ

"ШАДАМАР" ОЮУТАНАЙ ЗҮБШӨӨЛНҮҮДhЭЭ

ҮДЭР үнгэрхэ бүри ажабайдалнай ондоо боложо, хубилжал байна. Тиигээд манай үедэ социальна талаар тон хангагдаагүй зон студентнэр болоно. Үдэр хоногой ошохо тума, элдэб янзын бэрхэшээлнүүд манай үшөө яhажаагүй мүр дээрэ тохогдоно.

Эдэнэй дунда тон "үбшэнтэй газар" гэхэдэ, трамвай, автобусууд болоно. Мэнэ hая биледэй сэн 500 түхэригтэ байгаа. Тэрэ сэндэнь арай гэжэ дадажа байхадамнай, аяар 800 түхэригтэ болгожорхибо. Аяар 800! Энэ мүнгэндэ столоводо ороод, халуун сай нэгэ зүhэм хилээмэтэйгээр абаад, ундаа харяажа, хотоёо мэхэлээд гарахаар. "Оюутан" гэжэ үгэ арад зон хоорондоо хэлсэхдээ, заал hаа "үгытэй" гэhэн үгэтэй таhаршагүйгөөр холбоод хэрэглэдэгынь бултанда мэдээжэ. Хоohон хүнгэн хармаан руугаа иимэ шангаар сохюулhан "үгытэй шүүлнай" арга шадалаа бэдэрхэ болоно.

Теэд мүнөө билет шалгагшад ажалдаа тон анхаралтайгаар хандадаг болонхой. Билет шалгагшаар ажалда абахадаа, ама хэлэндэ hайн, хатуу зантай эхэнэрнүүдые абадаг. Үлүү дахин биледгүйгөөр аяншалхань бэрхэтэй болоо. Шалгалтада ороо hаа, тон хүнгэн ушар гэхэдэ, хүрэхэ газартаа хүрэнгүй, ээлжээтэ буудал, дүрэ хараалгаад гаргагдахаш. Ондоо трамвай, автобусто hуухаяа hанахаяа болитороо элдэбээр хэлүүлээд буухаш. Табан жэл соо трамвай, автобус соо биледгүйгөөр ябажа байhан оюутанай нэгэ хэдыхэн "зүбшөөл, hургаал" hанажа абахадатнай, үлүү болохогүй.

Нэн түрүүн трамвай, автобусто hуухынгаа урда хармаан соогоо хахархай билет гү, али мүнгэнэй үлдөөсэ үзэгты.

Дүтэ ошохо байгаа hаа, зүрхэлжэ, ябагаар ошоходотнай дээрэ. Харин яаража ябаад, трамвай соо ороо hаа, үүдэнэй хажуугаар байхаяа оролдоройгты. Орohоор, билет шалгагшын хаана ябаhыень элирүүлэгты. Дүтэлжэ эхилхэдэнь, дүтын буудал дайралдаа hаань, тэндэ буужа, урда (хойно) үүдээрнь дахин орогты. Трамвай, автобусто hуухадаа, олон хүн зонтой таладань орохоёо оролдогты. Энэ ушарта түрилдөөн, түлхилсөөн соогуур хоргодожо гү, али дүтын буудал дээрэ буужа болохот.

Харин билет шалгагшатай урда урдаhаа уулзаа hаа, нюдэ руунь хаража, hайн, муу hанаатайень элирүүлэгты. Номгон зантай hаань, нүгөө буудалда буухамни, үгы hаа, мүнгэгүйгөө сэхыень хэлэгты. Муу зантай hаань, биледтэйб гү, али мүнгэтэй гү, али гэбэл удостоверенитэйб гээд, олон хармаан соогуураа бэдэржэ, дүтын буудал дүтэлүүлэгты. Энэ мэхынтнай болоогүй hаань, саашаа хараад хэрэлдээд үзэгты. Зүгөөр энэ арга бултанда дурадхана-гүйб. Энэ арга хэрэглэхын тула хатуу зүрхэн хэрэгтэй.

Тон хүнгэн арга гэхэдэ, оюутадай профком ошожо, үнэгүйгөөр hарын билет абагты. Танайнгаа түлөө оролдожо, хүнгэн бэшэ талыетнай харалсажа, hаядаа үшөө арга шадалаа, мэхэ гохопуудые бэдэржэ, үшөө саашань шадабарияа мүлихые оролдохоб.

"ШАНДАГАН".

hуралсалай шэнэ шатада

КОЛЛЕДЖДО hУРАhАН ДЭЭРЭ

МҮНӨӨ орон доторнай ажабайдалай алишье талада хубилалтануд боложо байhаниинь бултанда мэдээжэ. Иимэ үзэгдэл республикын түбэм hуралсалда шэнэ бэшэ. Түлшын хэдэн жэл соо дээдэ hургуулидашье, училищи, техникумүүдтэшье, дунда hургуулидашье аргагүй ехэ шэнэдхэн хубилгалгын нюуулгануд үнгэргэгдэнэ. Жэшээнь, энэ жэлдэ 70 жилэйнгээ ойе тэмдэглэhэн Улаан-Удын багшанарай 1-дэхи училищи 1994 ондо колледж болоhон байна. Энэ хубилалта гансал нэрэ hэмэлгээр дүүрээ гэшэ гү, али тон хэрэгтэй үйлэ hэрэг болоо гү гэhэн асуудалаар hонирхон, бидэ Улаан-Удын багшанарай колледж ошоhон байгаабди.

Колледжын байшан соо үнэшэлэй үе хадань, хүн үсөөн, шэмээгүй. Эндэ ехэ зохид эрхэ байдал тогтоohой. Үүдэнhээ орилжэ, зонине ханын газетэнүүд, элдэб hонинууд, зурагууд үгтана. Түрүүшын ажахамhаа hургуулиин ажабайдалда оrohоноо мэдэрнэш. 2-дохи дабхарта удагөтэй байhан оюутадай зурагууд манай анхаралые ехээр татаба. Эндэ уранаар бүтээhэн портредүүдшье бии, натюрмортнуудшье hонирхуулна.

Хонхын дуутархатай хамта хүхюун энеэдэн, хөөрэлдөөн коридорнуудта зэдэлжэ, бидэ ёhотойл хүн зоной "урасхал" руу орожо, hонирхоhон асуудалаараа багшанартай, оюутадтай хөөрэлдэбэбди.

Багшанар гол түлэб колледжынгоо ажабайдал тухай хөөрэжэ үгэбэ. Энэ хөөрэлдөөнhөө иимэ тобшолол гэбэбди.

Колледж болоhоор, нэн түрүүн hуралсалай программа шэнэдхэгдэжэ байна. Шэнэ предмедүүд заагдана. Жэшээнь, үндэhэн соёл, "Арадай педагогика", "Забайкалиин арадуудай аман зохёол" гэхэ мэтэ. Зарим предмедүүд бүри үнэгэгыгөөр үзэгдэдэг болонхой. Тэхэтэй хамта методическа, арадэм шэнжэлэлгын ба гуршалгын хүдэлмэри эхидхэхэ зориготойгоор 8 кафедра байгуулагданхай. Мүнөө багшанарай мэргэжэлээ дээшэлүүлгэдэ, аттестациг гаралгада ехэ анхарал хандуулагдана.

Колледжын hуралсалай программа хадаа багшанарай дээдэ hургуулиин программатай холбоотой байхаар хараалагданхай. Энээн дээрэhээ hуралсал дээдэ hургуулиин гуримаар эмхидхэгдэнэ. Хэшээлнүүдтэ лекцинүүд уншагдана, практическа, лабораторно хэшээлнүүд үнгэргэгдэнэ.

1991 онhоо эндэ БГУ-гай багшанар хэшээлнүүдые үнгэргэдэг болонхой. Шэнэ программын ашаар колледж дүүргэhэн оюутад дээдэ hургуулиин эхин классуудай болон буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй 3-дахи курсада орохо аргатай болоо бшуу. Энэ жэлдэ дүүргэhэн оюутадhаа 29 хүниинь тус аргаяа бэелүүлжэ шадаа. Тиихэдэ баhа колледж өөрынгөө ерээдүйн оюутадые бэлдэдэг болонхой. Улаан-Удын 26-дахи ба Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай hургуулинуудта лицейн классууд эмхидхэгдээ. Колледждо hураhан оюутад саашадаа hурахаhаа гадна, элдэб мэргэжэлтэй болоод гараха аргатай юм. Буряад хэлэнэй, эхин hургуулиин,ород хэлэнэй, хүгжэмэй ба уран зурагай багшанар гарана. 1996 онhоо эхилжэ, гэртэхи хүмүүжүүлэгшэ ба социальна педагог гэhэн шэнэ мэргэжэлтэд бэлдэгдэдэг болохо. Юрэнхы дээрэнь хэлэбэл, Улаан-Удын багшанарай колледждо горитой хубилалтануд болоно.

Харин эдэ хубилалтануд оюутадай ажабайдалда ямар нүлөө үзүүлнэб, тэдээндэ хэр туhатайб гэhэн асуудалтайгаар 4-дэхи курсынхидта хандабабди:

- Басагад, таанар hургуулиингаа училищи байхадань hуража эхилhэн байнат. Мүнөө колледж болоhоорнь танай ажабайдал, hуралсал хэр ондоо болоо гээшэб? Ямар hайн, муу талануудыень тэмдэглэхэ байнабта?

С. Халбазыкова: Нэн түрүүн колледж болоhоор hуралсалнай ехэ hонин болоо гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хэшээлнүүд бүри гүнзэгыгөөр, hонирхолтойгоор үнгэрдэг болоо. Элдэб шэнэ предмедүүд заагдана. Тэрээнhээ гадна Дхарма түбhөө түлөөлэгшэд ерэжэ, буддын шажан тухай лекци уншадаг, уран зохёолшодтой, республикын, хотын түрүү хүнүүдтэй заншалта уулзалгануд үнгэрдэг юм. Юрэдөөл, колледж болоhоор эндэмнай hурахада, аргагүй hонин болоо гэжэ хэлэхэ байнаб.

Н. Дамбаева: Оюутад ба багшанарай хоорондохи харилсааншье хубиланхай. Урид hургуулидал адли байгша hэн, харин мүнөө бидэ дүүрэн эрхэтэй оюутад болоhоноо мэдэрнэбди.

- Үдэр бүриинтнай ажабайдалда ямар hонинууд болоноб?

С. Халбазыкова: Мүнөө бүхы юумэн түлбэритэ боложо байна. Хэрбээ хэшээлээ хаяа hаа, 500 түхэриг түлэхэ ёhотойбди. Мүнгэнэй талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд ехэл олон ааб даа.

Н. Дамбаева: Юун hайн бэ гэхэдэ, манай столовын сэнгүүд бусадhаа доогуур байдаг. Маанадта ехэл туhатай гээшэ. Иимэл даа, үдэр бүриимнай ажабайдал.

Хөөрэлдөөнэй удаа хэрэгээ бүтээжэ, сэдьхэлээ ханаhан бидэнэр колледжын столоводо орожо үзэбэбди. Эгээл ехээр бидэниие 800 түхэригтэ эндэхи буузанууд баярлуулаа. Хүхиhэн дээрэhээ гурба-гурбан бууза абажа эдеэд, баяртайнууд гараа hэмди. Иигэжэ манай Улаан-Удын багшанарай колледж руу "аяншалга" дүүрээ hэн. Эндэ hурахадашье болохотой, хоол барядашье гарахада болоно гэжэ хэлэхэ байнабди.

Г-Х. ГУНЖИТОВА,
Н. ЦЫБИКОВА.

Танилсагты: шэнэ нэрэ

РАДНА Ешонов Хурамхаанай аймагай Бархан нютагта 1974 ондо түрэhэн намтартай. 1991 ондо дунда hургуулияа мүнгэн медальтайгаар дүүргэжэ, БГПИ-гэй буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй оюутан болоhон юм. Мүнөө Радна 5-дахи курсда hурана. Бүри hургуулиин ябахадаа, Радна рассказуудые болон шүлэгүүдые зохёожо эхилhэн байгаа. Мүнөө зохёохы шадабарияа улам мүлижэ, дуу бэшэжэшье туршадаг болонхой. Текстhээ гадна хүгжэмыень баhал өөрөө зохёодог. Радна элдин залуу наhандаа ябаhан хадаа ехэнхи зохёохы хүсэлөө инаг дуранда зорюулдаг юм.

Харахан hорьмоhотой
Саяана,
Харахаяа шамайе
hананаб.
Хашартай болоо hаам
намайе
Хүлисэхыешни гуйнаб.
Харахан
hорьмонуудаараа
шэрбэн
Сэдьхэл зүрхыем
хайлуулнаш.
Сэлэнгын басаган
Саяана
Сэнгэхэеэ намтай
арсанаш.
Хажуугаарни дуугайхан
үнгэрнэш,
Хөөрэлдэхэеэ
хойноhоошни
даханаб.
Буряад басаган Саяана
Томсотой зангаа
орхиниш даа.
Оюутан басаган Саяана
Ондоо хүбүүды
бү харыш даа.
Одохон мэтэ Саяана
Гансал намдаа
толорыш даа.

* * *

(ДУУН)

hалбаран ургана
сэсэгүүд
Дуулимхан тала
дайдаарнай.
Хэндэб, басаган,
шинии бодолнууд
Хэлыш сэхыень,
бү нюугаарай.
Бусаха харгы
намдашни үгы
hанаан хүсэлни -
шимниш,
hүниндөө дуулана хүхы
Зүрхэндэмни ганса -
шимниш.
Хөөрэн дуулана
сэдьхэлни,
Халуухан инаг
дуранhаа
Хэндэб, басаган,
шинии бодолнууд
Бү ярыш харюусахаяа.
Энэ дэлхэйн сагаан
хүсэнүүд
Дурлаhан гансым
харюудань туhалыт
Инаг дуранайм үнэн
сэбэрые
Дурлаhан гансадам
ойлгуулан дуулыт...

* * *

Гоё hайхан нютагайнгаа
Горхонуудай бурьян
шааяхада,
Зэнхэгэр тайгынгаа,
Зэдэлэн дурьеш
буляахада,
Минии үнэн зүрхэнэй
дуран тухай
Дуулана гэжэ
таагаарайш.
Хүнтэйн талын ногоон
утаhа бурьялуулхада,
Хүдэр хүлэгүүдэй талые
хэмжэн дэбhэхэдэ,
Аалихан Баргажанай
харьялан халихада,
Ая гангын агтай үнэрөөр
hэбшээлхэдэ,
Миниц гансахан дуран
тухай
Дуулана гэжэ
таагаарайш.
Алтаар тала дайдын
будархада,
Аянай шубуудай ниндэн
ошоходо,
Налгай зүрхэнэйнгөө
жарганги hанаа
алдажа,
Найдал, этигэл, дураар
сохилходонь,
Мүнхэ гэрэл дуран
тухай
Дуулана гэжэ
таагаарайш.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВЭЙ фото.

"ЯБАhАН ХҮН ЯhА ЗУУХА"

НЭГЭ оюутан хамтын байра соогоо аргагүй ехээр гэдэhээ үлдэшэнхэй хэбтэжэ байтараа: "Ябаhан хүн яhа зууха гэлсэдэг, байза, гудамжаар ябаhаар байтарни, эдихэ хоол олдожо болохогүй юм аа гү?", - гэжэ бодоод, хотын үйлсэнүүдээр гэшхэлжэ оробо. Ябажа ябатарнь, баhа нэгэ өөртэнь адли хүбүүн хахад хүбэриг хилээмэ тротуар дээгүүр үдьхэлэн наадажа байба. Манай оюутанай уур сухал хүрэжэ, тэрэ хүбүүнэй энгэрhээ аhалдаад: "Ши юундэ заримашуулай үлэн хоohон, үхэхээ байхада, хилээмээр наадажа ябаха болоо хүмши?! - гэжэ үhэрибэ. Тиихэдэнь тэрэнь: "Нэгэ заа хүлеэгыш, юрэдөө, углуугай саана ороод хубаагуужалди", - гэбэ.

* * *

ЗАЛУУШУУЛАЙ үдэшэ дээрэ оюутан хүбүүн вальс хатаржа байтараа, мэдээгээ алдан унашаба. Тойроод байhан зон булта мэгдэшэбэд. Хамта хатаржа ябааша басаганиинь: "Уhа, уhа асарагты!" - гэжэ хашхарба. Харин арай байгаа оюутамнай: "Хилээмэ, хилээмэ баhа асаралсыт даа"... - гэбэ.

* * *

ДҮРБЭН оюутад хамтын байрын нэгэ таhалга соо суглараад hууба ха. Стол дээрэхи табаг соонь - ори гансахан котлетэ. Булта гэдэhээ үлдэжэ байбашье, алиниинь шье котлетэеэ абаад эдижэрхихэеэ зүрхэлнэгүй.

...Гэнтэ зайн гал унтаршаба. Тиин таhалга дотор зэрлиг муухай хашхараан дуулдаба. Эгээл энэ хашхараанай hүүлээр зайн гал носошобо. Стол тойроhон оюутад бэе бэеэ харашаба: нэгэнэйнь гар табаг соохи котлетэ бажуунхай, гар руунь гурбан hэрээ шаагдашанхай байба.

ОЮУТАДАЙ АМАН ЗОХЁОЛhОО.

Чингис хаан тухай тобшо тайлбари тал

(Үргэлжэлэл. Эхиннинь сентябриин 5,6,7,8, 12,13,14,15, 19,21,22,26,27, октябриин 3,4,5,6, 10,11 12,13,17, ноябриин 1-нэй дугаарнуудта)

Ч.

ЧАН ЧУНЬ БУМБА - Хитадай түн ухаатан.

Чан Чунь гэдэг нэрэнь номойнь нэрэ болоно. Шухам нэрэнь Цю Чи Жи, үргэһэн нэрэнь Түн Мэй. Чан Чунь Бумба 1148 ондо Шандунь мужын нэгэ бишыхан хотодо түрэһэн юм Тэрэ 19 наһатайдаа гэрһээ гаража, хубараг болобо. Бумбын эрдэм ёнодо ехэхэн мэргэжэжэ, багшынгаа наһа бараханай удаа уулада гаража, бисалгал үйлэдэжэ, тэрэ үеын алдарта долоон даяаншанай нэгэн гэгдэжэ, нэрэ солонь ехэ дэлгэрһэн байна.

Чингис хаан Чан Чунай нэрые Алтан уласта дайгаар ябахадаа соносожо, тэрэниие монгол газарта урихан зарлиг бэшэгые тусхай элшээр эльгээбэ. Чингис хаанай Чан Чунь Бумбые урихан ушарынь хадаа, мэдэлдээ абаһан уласые яажа ударидан жолоодохо, хүтэлбэрилхэ талаар хитадай түн ухаатан эрдэмтэтэй хэрилсажа, наһан бодолоороо хубаалдаха, зүбшэлдэхэ гэһэн хэрэг байгаа. Тиихэдэ монголойнгоо арад уласые яажа ударидаха, оорынгоо ороной ажахые хүтэлхэ тухай тэрэнһээ нураха гэжэ сгтошье бодоогүй. Чингис хаан өөрынгөө монголой нүүдэл нааргэм тухай хэнһээшье үлүү мэдэдэг байгаа.

Тэрэнһээ гадна Чингис хаан Чан Чунь Бумбаһаа мүнхэ наһатай болохо эм гуйха хүсэлтэй һэн.

Чингис хаан 1222 ондо Чан Чунь Бумбатай Гиндукуш ууладахи аянайнгаа ордон соо уулзаба. Чан Чунь хааниие бараалхахадаа һүгэдэнгүй, нэгэ багаханаар бүхыжэ дохёод, таягаа тулажа зогсоходонь, Чингис тэрээндэ һуудал үгэжэ һуулгаба. Тэрэ даяаншын һуухадаа, сэхэ зогсоходоо, ургажа байгаа модон шэнги шулуун хүдэлхэдөө, хурдан байһыень Чингис хаан ажаглажа, жиирэй хүн бэшэ байһыень мэдэрбэ.

Чингис хаан Чан Чунь Бумбада ондоо хаануудай урихада ошоогүй аад, минии урилгые хүлеэн абажа, холо газар нараа, зобохые үзэжэ, уулзахаяа ерэһэндэнь баярые хүргэбэ. Тиихэдэнь Чан Чунь Бумба Чингис хаанда иигэжэ харюусаба:

- Би өөрөө уула хадын хүнби. Тэнгэриин үршөөлөөр эзэн танда бараалхахаяа ерэһэмни зүйтэй хэрэг,-гэжэ харюу үгэбэ.

- Та намда мүнхэ наһатай болохо эм абажа, ерэбэ гүт?- гэжэ Чингис хаан асууба.

Тиихэдэнь Чан Чунь Бумба хэлэбэ:

- Бэе тэжээн заһаха эм бии. Наһа утадхаха арга байна. Харин хүниие мүнхэрүүлхэ эм намда байхагүй,- гэжэ айладхаба. Түрэхэ, үхэхэ гээшэ юртэмсын ехэ ёно болоно.

Хэнэйшье мүнхэ наһа олгожо шадахагүйе Чингис хаан һайн мэдэхэ тула, Чан Чунай иимэ эрид шулуун харюу хэлэхыень соносоод, багаханааршье урмаяа хухарангүй, харин тэрэниие шударгы үнэн үгэтэй хүн гэжэ ехэтэ һайшааба.

Удаань Чингис хаан хэлэмэршэнээр дамжуулан, иигэжэ һураба:

- Таниие тэнгэриин заяаһан мүнхэ хүн гэжэ нэрлэдэг гэнэ. Энэ нэрые та өөрөө өөртөө үгөө гүт, али бусад хүн иигэжэ нэрлээ гү?

- Минии нэрые бусад хүнүүд намда үгэһэн юм. Би өөрөө хаанаһаа өөртөө иимэ нэрэ үгэхэ байгаабиб,-гэжэ Чан Чунь харюусаба.

- Та урдань ямар нэрэтэй байһамта?

- Хүнүүд намайе Сян Сан гэжэ нэрлэдэг юм.

Тиихэдэнь Чингис хаанай Чан Чунь Бумбые яажа нэрлэхэмнайб гэжэ асуухадань, Чингай "гэгээн багша гэжэ нэрлэбэл, ямар юм" гэжэ айладхаба. Тиихэдэнь Чингис хаан зүбшөөрбэ.

Гиндукуш уулаһаа Чан Чунь Бумбын Самарканд ошоходо, Чингис тэрэниие мянган сэрэгээр хамгаалуулан ябуулба. Удаань Чингис хаан өөрөөшье Самарканд ерэбэ. Чингис хаан Чан Чунь Бумбатай гурба дахин уулзажа, тэрэнэй ном табихыень соносоһон байна. Чан Чунай ном табихада, заримдаа Тулуй хүбүүниинь болон бэшэг хэрэгэй эрхилэгшэд һуулсадаг байгаа.

Чингис хаан нэгэ удаа уулзахадаа:

- Уласые ударидахада тон хүшэр бэрхэ. Минии сэдьхэл хүсые ехэ зобоожо байна,- гэхэдэнь, Чан Чунь Бумба хэлэбэ:

- Ехэ уласые ударидахадань, бишыхан жараахай шараһантай тон адли. Хэтэ шангаар шарабал, мяханиинь үлэнгүй унаха. Багаар шарабал, түүхэй байха. Шангаар шарабал, шатан һалаха. Имагтал болгоомжотой байха шухала, - гэжэ айладхаба. Чан Чунь Бумбын хэлэһэн үгэнүүд Чингис хаанда ехэтэ һайшаагдаба.

- Нэгэтэ байгуулһан ехэ улас гүрэниие тогтоон бариха ямар арга байнаб? - гэжэ Чингис хаанай асуухада, Чан Чунь нэгэ багахан бодолгото болоод иигэжэ харюусаба:

- Дошхон һалхин бүхэли үдэрөө үргэлжэлдэггүй. Аадар бороошье бүхэли үдэрөө ородоггүй. Тэнгэри, газарайшье һалхи, бороо сагаар захиржа шадахагүй байтар, хүн яажа өөрынгөө дураар байжа шадаха бэлэй. Алибаа юумэн тэнгэриин дура һанааһаа шалтагаална, - гэжэ айладхаба.

Нэгэ үдэр Чингис хаанай абалан агнажа ябахада, унажа ябаһан мориниинь зэрлиг гахайһаа үргэжэ будхаад, хааниие һанамһаргүйгөөр унагаажархиба. Тиихэдэнь зэрлиг гахай хааниие дайрангүй ошобо. Хажуудань ябагшад һандаран мэгдэжэ, хааниие бодхоод, орондонь абажа ерэбэ. Энэ ябадалай удаа Чан Чунь Чингис хааниие бараалхажа:

- Хаан, та алибаа зүйлэй тэнгэриин дура һанаае анхаржа байха болобот. Энээнһээ хойшодо аба гүрөө хэхэеэ үсөөлэгты. Хаанай моринһоо халиһан ушар хадаа, тэнгэриин һэргэмжэлүүлэн идхаһан хэрэг болоно, - гэжэ айладхаба.

- Би энээниие һайн мэдэбэб. Танай иигэжэ хэлэхэ туйлай зүб. Бидэ монголшууд хара багаһаа харбаха, намнаха, дабхиха дуратайбди. Нэгэнтэ һуража дадаһан зүйлые орхиходо бэлэн бэшэ. Гэбэшье даяаншын хэлэһэн үгые зүрхэндөө шэнгээн абая, - гэбэ.

Чингис хаан үшөө нэгэ удаа Чан Чунь Бумбатай уулзахадаа, газарай хүдэлхэ, тэнгэриин дуугарха гэхэ мэтэ ушарнуудай тохёолдохо тухай асууба. Тиихэдэнь Чан Чунь иигэжэ хэлэбэ:

- Та тэнгэриин уур хилэнһээ зайсахын тулада зунай сагта гол уһанда хубсаһа угааха, талада һархяаг мөөгэ түүхэ, шэнэ нэеы хэхые хориһон байхатнай шухала байна. Энэ болбол тэнгэридэ һүгэдэхэ ушар бэээ. Гэбэшье гурба мянган нүгэл хилэнсэгтэй дундаһаа хамагай хүндэнь гэхэдэ эхэ, эсэгээ гомодхоохо, доромжолхо ябадал мүн болоно. Минии бодоходо, танай албата харьяатанай дунда тиимэ нүгэл хилэнсэгтэй хүн лаб олон байха. Арад иргэнээ заһаха гэжэ бодобол, энээнһээ эхилхэ хэрэгтэй.

--Би мүн иигэжэ бододогби, - гэжэ хэлээд, Чингис хаан гүн ухаатанай айладаһан үгые уйгур үзэгөөр тэмдэглэжэ абагты гэһэн зарлиг буулгаба.

Чан Чунь Бумба Чингис хааниие хэдэн удаа бараалхахадаа, наһа утадхаха тухай нарин нюуса аргые хэлэжэ үгэһэн байна.

Чан Чунь Бумбын нютагаа бусахадань, Чингис хаан тэрэниие ехэ хүндэлэн, бэлэг сэлэг үгэжэ, мянган сэрэгээр хамгаалуулан, бусааһан байна. Чан Чунай мордоходо, хаанай ордоной сайд түшэмэлнүүд, сэрэгэй дарганар тэрэниие үдэшэн хүргэбэ.

ЧИЛЭГЭР БҮХЭ - Тэмүүжэн Бортэ үжинтэй хуримлан, Сэнгүүр горхонһоо нүүжэ, Хэрлэн голой эхин Бүрхи эрьедэ нютаглажа байба. Тиихэдэнь удуйд мэргэдэй Тогтоа-бэхи, увас мэргэдэй Дайр Усун, Хаатай-Дармала гэгшэд урдань Тогтоа-бэхиин дүү Их Чилэдүһээ Есүүхэй баатар Өэлүн эхые буляажа гэгээ, тэрэнэйнгээ үнөөмб гурбан зуун хүниие дахи добтолбо. Тэмүүжэ эрьюулжэ, Бурхан халдуу бүһэлөөд, Бортэ үжи олзолжо, Чилэдүгэй дүү Ч бүхэдэ асарба. Тиигэжэ үжин мэргэдэй Чилэгэрэй гэртэ нэгэ хэһэг хуга байһан юм.

Тэмүүжэн Ван ха туһаламжа абажа, мэр добтолон, Бортэ үжинөө бэлэй. Чилэгэр бүхэ зуга иигэжэ хэлэһэн байна:

Хара хирээ
Хальһа эдихэ заяатай
аад,
Галуу, тохорюу эдихэ
гэжэ һанадаггал,
Харюугүй муу Чилэг
Хатан үжиндэ халдаг
Хамаг мэргэдээ ахуулд
оруулбаб.

ЧИНГАЙ ЧИНСАН - Х яһанай монгол хүн. Чи зарим түүхын ному мусульман гарбалтай бэшэһэниинь үнэндөө зүйл юм.

Чингай олон хэлэ мэ тэрэ үедөө болбосорол е хүн байгаа. Чингай ур сэрэгэй бага тушаалай байхадаа, Чингистэй Балжун аралай байдаа оролсожо, Балжун го уһанһаа уулсажа, габ сайдуудай тоодо орохо бэлэй.

Чингисэй үедэ Чингай м газарта албанай тарьяа т ажалые эрхилжэ, Завхан оршондо хото бал барюулан, һуужа байба. Т хожом Чингайн балгаа алдаршаһан юм.

Үгэдэй хаанай юрэнхылэн захирха яа баруун талын ехэ сайд Ч Чингай гэжэ нэрэтэй б Үгэдэйн үхэһэнэй удаа Д хатан тэрэниие а тушаалһаань сүлөөлэн Харин Гүюг хаан Ч Чинсаниие дахин а тушаалдань томилһон т

Монг

Д. БАЛЬЖИНИ

орш

(Үргэлжэлэлынь х гараха).

ҺАЙХАНААР ҺАНАГДАҺАН ЗУМНИ

Ямар түргөөр саг үнгэрнэ гээшэб! Зунай һайхан сагай һүүлээр үргэн тала дайдадамнай айлшалһан алтан намарнайшье саашалан, үбэлэй хүйтэн амисхал үдэр ошохо тума мэдэрэгдэнэ. Эгээл энэ намарай һүүл һарын гуниг тайшаг үедэ һанаа сэдьхэлдэм һайханаар хадуугдаһан зунай халуун үдэрнүүд һанагдана.

Байгша оной февраль һараһаа эхилэн, республикын студентнүүдэй барилгын отрядуудай штаб ажалаа ябуулжа эхилээ һэн. Штабай начальник Занданов Ефим Октябриевич, зональна командир Алла Малгатаева, бухгалтер Елена Петровна Шаданова гэгшэд проводнигуудай - 5, Камчатка ошожо ажаллаха 5 отрядые бүридүүлһэн юм. Проводнигуудай отряд бүхэндэ 40 хүн, мүн отрядай командир гэжэ байха. Хүдөө ажахын академиһээ "Багульник" отряд, "Байгал", "Меридиан" отрядууд Доржи Банзаровай багшанарай дээдэ һургуулиһаа, технологическа университедһээ "Экспресс", "Темп" отрядууд. Март-апрель һарада проводник болохо оюутаднай хотын түмэр замай колледждо проводнигай мэргэжэл шудалжа, май һарын эхеэр шалгалта бариһан юм. Эндэ колледжын багшанар проводнигай ажал тухай тон хуряангыгаар, эгээл шухала зүйлнүүдые ойлгуулха гэжэ оролдоһон. Проводнигта нурахадаа, оюутан бүхэн 50 мянган түхэриг түлөө. Өөһэдөөшье нанаад үзыт, ямар хаб проводнигай ажал? Эндэ нэн түрүүн һайн, сула бэетэй хүн хүдэлхэ ёнотой. Тиимэлһээ нуралсалайнгаа урда тээ оюутад 17 мянган түхэриг түлэжэ, Улаан-Үдэ станциин отделенческэ поликлиникэдэ мэргэжэлтэ врачнуудта бэеэ шалгуулаа.

Иигэжэ июль һараһаа отрядуудай эхлэжэлээд, 101-дэхи "Улаан-Үдэ - Москва" поездде проводнигаар ажаллажа эхилһэн юм. Гурбан һарын турша соо отрядуудай таба-табан рейс хэһэн. Зориг түгэлдэр, эрмэлзэл ехэтэй залуушуулай ажалдаа оролдолго гаргаһанайнь түлөө олон пассажирнуудаа баяр баясхалан, һайн һайханиие хүсэн, "Дурадхалнуудай ба гомдолнуудай дэбтэр" соо һанамжануудаа бэшэһэн байха. Эрхимээр хүдэлхынгөө хажуугаар сүлөө саггаа хүхижэшье, наадажашье шадаха хэрэгтэй. Бэе бэеынгээ түрэһэн үдэрые суг тэмдэглэхэһээ эхилээд, одоол шэхэнэй шэмэг, хүнэй зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ дуунуудаа гитара доро зэдэлүүлхэдэнь, ямар урматай байгааб! Иигэжэ зунай элдин саг оюутадта һайхан зүүдэн мэтэ үнгэрөө ха.

Республикымнай оюутадай барилгын отрядуудай штаб Байгал далайн эрьедэ оюутадай барилгын отрядуудай слёт сентябриин 8-һаа 10 болотор эмхидхээ. Жэл бүхэндэ слёт үнгэргэгдэдэг гээшэ. Байгша оной слёдто 145 оюутан хабаадаа.

Гурбан үдэрэй турша соо проводнигууд Камчатка ошожо ажаллаһан оюутад гү, али оюутадай хэлэдэгээр, "камчадалнууд" уулзажа, һанамжануудааараа хубаалдаһан, элдэб янзын мүрысөөнүүдые үнгэргэһэн, дуу, хатар, зугаа, наада эмхидхэһэн байна. Штабай гэшүүд үнгэрһэн зунай 3-дахи ажалай семестрэй дүн гаргажа, онсо шалгарһан оюутадтаа бэлэгүүдые барюулба. Проводнигуудай отрядуудай дундаһаа "Багульник" отряд түрүү һуури эзэлээ, "камчадалнуудай" отрядуудай дундаһаа "Протон" отряд мүн түрүү һуурида гараа. Эдэ хоёр отряднай магнитофонуудаар шагнагдаа.

Барилгын отрядта хүдэлһэн оюутад гансашье сэнгэн ябажа, үнгэрһэн зунаа үнгэргөө бэшэ, харин мүнөөнэй сагаар хэ болос һаа, яһала мүнгэ о байна. Эндэ Б Республикын оюу барилгын отрядуудай ш мүн Улаан-Удын 3-дахи Д үүргэ ехэ. Эдэнэрэй үн оюутадай зунайнгаа сагы туһатайгаар үнгэргэхэ т һанаагаа зобохо нэм?

Минии оюутадай б отрядта хүдэлһые таан хөөрөөн соохоом туха байгаа ёнотойт.

Одод мэтэ ялараад
Ошоно түргэн сагна
Ооһорложошье
торгоохогүй
Оогложошье бусаа
Одоол тэрэ зунаа
Оюутадай барилгы
отрядта
Омог дорюунаар
үнгэргэнэ
Огто зүрхэм мартаг

Д. ПИД

БГУ-гай 4-дэхи к

ЗАГАРАЙ НЮТАГАЙ ЖЭНХЭНИ ШАРАЙ

(Асагадай hургуулиин 60 жэлэй ой)

I

АНХАНДАА Үдын голые ...гдаhан буряад нютагуудай ...бүүд, Асагадhаа 6 модоной ...д байhан Карымка гэжэ ...хоорондэ сутларжа, 1910-аад ...уудаар тэндэ нээгдэhэн эхин ...ын hургуулида hурадаг hэн. Асагадта хамтын ажалай, ...ын бии болohон ушарhаа ...ын тэрээхэн hургуулиин ...ондо Асагад нүүлгэгдэhэн ...гаа. hургуулиин байшан ...ханууд таhалгануудтай, ...ан коридортой юм hэн. 1934-1935 онуудай hуралсалай ...дэ Асагадай эхин шатын ...гуулиие анха түрүүн ...дитова Байлзан, ...брылова Цырен-Жалма, ...мсаранов Ванчин, ...лыжапова Дулма-Жаб, ...маев Дамба болон нютагай ...эшье хэдэн эдиршүүл ...гэhэн намтартай.

Асагадай эхин шатын ...гуулиин 1957 он болотор байгаа. ...гэжэ 20 үлүүтэй жэл соо энэ ...гуулида эрдэм номой эхин ...шудалhан олон зон арадай ...ахын элдэб мэргэжэлтэд ...ложо тодорhон гээшэ. ...дэнэй дунда врачнууд, ...женернүүд, багшанар, ...ономууд, армиин офицернүүд ...он бусад мэргэжэлтэд олон ...

Энэ hургуулиин эхинhээ ...ажалжа, 30 гаран жэлдэ ...гаалhан И. В. Тулохоновые ...охон шабинарынь дулаанаар ...радаг байна. Тэрэ холын ...гаад онуудаар hурагшад ...шанараа нэрэ обогоорнь ...үлдэгүй, харин "багша" гэжэ ...дэмүүшэрэ үгүүлдэг байгаа. ...гэжэ Эрхирэг, Дабаата, ...бижал, Добо-Енхор, Хотогор, ...ра-Шэбэр нютагуудhаа ...гадай hургуулида орэhэн ...бүүд Сэмбэд-багша, Ешэ-...гша, Науна-багша, Жалма-...гша гэхэ мэтээр багшанараа ...рэжэ алдаршуулhан, ...гаалhан байгаа. Тэдэнэй ...дото обогуудые дүрдэбэл: ...

...гаа: С. Ж. Шагжина, Н. С. ...чино, Ц. Г. Сультимов, Б. Д. ...ржиев, Ж. Б. Базаров гэхэ ...

II

АСАГАДАЙ hургуулиин ...ужам коридортой, hаруул ...бан классай таhалгануудтай ...нэ байшан 1957 ондо ...аглагдажа, долоон жэлэй ...лгогдоhон байгаа. Байн ...йтараа шэнэ байшандаа ...бхинэжэ, hурагшадта ...руулан ойлгуулха шэнэ hонин ...ообинууд, хими, физикын ...ешээлнүүдэй оньhон ...ыборнууд гэхэ мэтэ олоор ...тажа эхилээ hэн. Эхин ...ргуулиин байшан гүрэнэй ...рдхэмжын столовотой ...тернат болгогдоод, хори гаран ...мүүд байрладаг байба. ...рэдөөл, Эрхирэгhээ эхилээд, ...тир хүрэтэрхи нютагуудай ...бүүдэй hурадаг Загарайн ...заг соохи ори гансахан буряад ...ргуули болоод байгаа.

Долоон жэлэй hургуули ...лоходонь, Асагадта шэнэ багшанар уригдаа hаабдаа. Тэдэ хэд байгааб гэхэдэ, математика Н. П. Овчинников, буряад хэлэ Ц. Г. Сультимов, биологи Г. Е. Дармаев, түүхэ Н. Ж. Дамбиев, ород хэлэ Н. Р. Ринчино, хими Д. И. Баймеева гэгшэд заадаг hэн. Тиихэдэ Г. Б. Цыремпилова эхин классуудта багшалдаг байгаа. Тэрэ үедэ hургуули ородоол 102 hурагшадтай hэн. Тэдэнэр hургуулиингаа газаагуур модо hуулгадаг, ариг сэбэрые сахижа, оршон тойроноо болбосон, үзэмжэтэй болгохоhоо гадна, hургуули шадарайнгаа тарилгын нэгэ гектар участогтай боложо, столовынгоо хоолой овощ харууhалжа, элбэг ургаса хуряадаг hэн.

III

hУРГУУЛИИН байшан үргэдхэхэ барилгын хүдэлмэри 1968 ондо эхилжэ, 1972 онhоо Асагадта дунда hургуули нээгдэhэн байгаа. Тэрэ сагhаа мүнөө болотор эндэ хамтадаа 625 үхибүүн hуража гараа. Тэдэнэй 291-ниинь долоон жэлэй, 334-ниинь дунда hургуулиин эрдэм абаа hэн. Асагадай дунда hургуули дүүргэгшэдэй 129-ниинь дээдэ hургуулитай, 85 хүн техникумүүдые дүүргэhэн, ГПТУ, СПТУ дүүргэгшэд 121 хүн гэжэ тоологдоно. Буряадай багшанарай институт - 31, Зүүн Сибириин технологическа институт - 32, Буряадай хүдөө ажахын институт 39 хүбүүд, басагад дүүргэhэн байна.

Ороной холо, ойрын элдэб хото городуудта hуража гараhан hурагшадые нэрлэбэлнай, Асагадаймнай hургуулиин омогорхол болохо байна. Жэшээлхэдэ, Серафима Хайданова В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Москвагай багшанарай, Дарима Цыдендамбаева Ленинградай нарин техникын болон оптикын, Валентина Санжиева Казаниин авиационно, Тамара Раднаева Ленинградай А. И. Герценэй нэрэмжэтэ, Сувад Дондукова Новосибирскын худалдаа наймаанай, Дашима Цыжипова Ленинградай хүдөө ажахын, Чимит-Доржо Дондитов Новосибирскын автомобильна транспортын инженернүүдэй, Чимидма Ширапцынгеева Барнаулай медицинын, Эржена Цыбикдоржиева Владивостогой технологическа, Мүнхэ Доржиев Томскын политехническэ, Мэдэгма Ганжурова, Борис Дондуков, Даба-Цырен Дондитов, Татьяна Цырендоржиева, Баярма Цырендоржиева гэгшэд Шэтын медицинын дээдэ hургуулинуудые, тиихэдэ Владимир Дондитов, Лүнсэма Дабадагдаева гэгшэд партийна дээдэ hургуулинуудые элдэб жэлнүүдтэ дүүргэжэ гараhан байха юм.

Тэрэшэлэн дүрбэн хүбүүд Улаан-Баатарай долоод Ивалгын дасанай дэргэдэхи буддын шажанай дээдэ hургуулинуудые дүүргэнхэй. Тиихэдэ Жанчип Сангажапов мүнөө үедэ Энэдхэг ороной Карнатака штадай Гомон дасанда буддын шажанай дээдэ hургуули шудалжа байна. Тэрэшэлэн ажал хэрэгээрээ суурхажа, гүрэн түрын шагнал хайрада, нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэhэн энэ hургуулиин шабинар олон даа.

Мүнөө үедэ Асагадай hургуулида 21 багшанар 153 үхибүүндэ ном заана, хүмүүжүүлнэ. 60-аад hурагшад hургуулиингаа интернадта байратай.

IV

hУРГУУЛИИН газаа болohон ойн баярай жагсаалда 1956 онhоо 90 гаран он хүрэтэр hуража гараhан олон үеын hурагшад уригдаба. hургуулиин буряад хэлэнэй багшанар Очир-Ханда Найдановна Хамаева Соёлма Цыдендамбаевна Сандуева хоёрой сценаряар эмхидхэгдэhэн энэ жагсаалда анханайнгаа hурагшадые амаршалжа үгэ хэлэhэн зон олон байба. Жэшээлхэдэ, 1957 онhоо эндэ химиин багшаар, директорээр ажаллажа гараhан Донара Имигеевна Баймеева, мүн лэ хэдэн жэлдэ директорээр хүдэлhэн, багшалhан Михаил Орлович Ильин болоод Анна Матвеевна Алдаева, Даба Бадмаевич Цыденов, Загарайн аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо Владимир Иванович Шкарин, аймагай арадай эрдэм hуралсалай таhагые даагша Лариса Александровна Цыренжапова, Эхэ-Герой Дулма-Жаб Раднаевна Цыденжапова, hургуулиин хүндэтэ багша, hургуулидаа нютагайнгаа түүхын багахан музей эмхидхэhэн Тамара Цыреторовна Раднаева, hургуулиин директор Сергей Намсараевич Понкинов болон бусад ойн баярай жагсаалда байгшадые халуунаар амаршалба.

60 жэлэй саана энэ hургуулида орohон Цыпил Галсановна Хайданова мүнөө жэлдэ hургуулида орohон Жамсаранов Солбондо хонхо барюулжа хүтэлөөд, хүндэлэлэй жагсаалые дүхэриглэн үнгэрбэ. Удаань тэдэнэр Асагадай hургуулиин хэшээлнүүдтэ 30 гаран жэлэй туршада саг соонь хонхо ханхинуулhан Матрёна Лукинична Разуваевада хонхыень барюулба. Матрёна Лукиничнагай үгэhэн хонхын дохёогоор олон үеын hурагшадай түлөөлэгшэд арбаад, хорёод, гушаад, дүшөөд жэлэй саана, эдир хаhадаа энэл хүнэй, энэл хонхын абяагаар эрдэм номой хэшээлнүүдтэ уридаг байhые уяран дурдан, мүнөө эрдэмэй-практическа конференцидэ hубарин орожо байба.

V

АСАГАДАЙ hургуулиин саашанхи хүгжэлтые тодорхойлhон эрдэмэй-практическа конференциие hургуулиин директор С. Н. Понкинов нээжэ, hонирхолтой мэдээсэлнүүдые хэбэ. Жэшээлхэдэ, hургуулида залуу фермерэй hуралсал эмхидхэhэнэ, үндэhэн буряад хэлэ, бэшэгээ, ёhо заншалаа hэргээхэ талаар хэгдэжэ байдаг хэрэг ажалаа элирхэйлбэ. Юрэдөөл, бүхы Загарайнгаа аймаг соо зүүн зүгэй шэглэлтэй, hая болотор ори ганса үндэhэн буряад энэ hургуулида энэл дайдаhаа гараhан цанид-хамба Агваан Доржиевай нэрэ зүүлгэхэ гэhэн нютагайхидай дурадхалые конференцидэ хабаадалсаhан Буряадай эрдэмэй түбэй, республикын Эрдэм hуралсалай министерствын болон багшанарай институдай түлөөлэгшэд - хүндэтэ айлшад халуунаар дэмжэбэ. Удаань эндэхи соёлой байшанда үргэлжэлhэн ойн баярта нютагай зон, айлшад олоороо сутларжа, Асагадай hургуулиин хүгжэлтын түүхэ тухай hонин хөөрөө шагнаа.

hургуулиин уран hайханай бэлигтэнэй харуулhан концертын удаа ойн баярай амаршалганууд удаан зэдэлээ. Буряадай Эрдэмэй түбэй Биологиин институдай түбэд эмшэлгын таhагые даагша, медицинын эрдэмэй доктор, информациин уласхоорондын академиин бодото гэшүүн Э. Г. Базарон, Буряадай Нитын эрдэмэй институдай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ А. Н. Содномов, цанид-хамба Агваан Доржиевай жасын президент, Зүүн Сибириин технологическа университедэй электронно тоолон тодорхойлогын системын кафедрые даагша, информациин уласхоорондын академиин гэшүүн-корреспондент Б. Б-М. Базаров, Агваан Доржиевай нэрэмжэтэ жасын директор, мүн лэ энэ hургуулида анхан hураhан, Улаан-Үдын хирпичисын заводой директор Б-Ц. Ш. Чимитов, багшанарай институдай буряад кафедрын багша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Ш-Н. Р. Цыденжапов, үхибүүдэй аяншалгын республиканска станциин методист Н. Д. Хажеева болон бусад айлшад, мүн Асагадай hургуулиие дүүргээд, элдэб нютагуудаар ажаллажа байhан олон үетэн амаршалгануудаа хүргөөд, бэлэг сэлэгүүдые бариба.

***

Урда сагта номшодоороо, эмшэ домшодоороо суутай байhан энэ багай Үдэ голой хойто бэсын нютагуудай үхибүүд 60 жэлэй туршада Асагадайнгаа hургуулида үндэhэн хэлэ, бэшэгээ таhалдуулангүй шудалжа гараа. Мүнөө үедэ Асагадай hургуулиин шабинар буряад арадайнгаа түүхэ, ёhо заншалнуудтай хужарлан танилсажа, хэтынгээ замай хэшээл болгоно.

Энэл даа Загарай нютагай жэнхэни шарай!

Б. ЖАНЧИПОВ.

Загарайн трактаар ябажа байхада, XXI-дэхи партсъездын нэрэмжэтэ колхоз оршодог. Нарин гэжэ hуурин hаа баруун зүг тэошэ хоёр-гурбан модоной зайда Арбижал гэжэ нэрэтэй хонишоной бууса бии юм. Эндэ аяншадай буужа сайлаха "Буряад эдеэнэй" байшан бодхоогдонхой. Залуу айлайхин орohон айлшадые зошолдог. Эдэмнай Баяр Ширипович, Октябрина Васильевна Тушиновтан болоно.

- Хэзээнэй иимэ зошолуур байгуулаабта?

АЙЛШАЛЖА БАЙГТЫ

- Майhаа хүдэлнэбди. Колхознай hү асардаг, тоhо зөөхэй гарганабди. Буряад эдеэнэй зүйл бүхэниие хэжэ туршанабди. Жэшээнь, эрээлжэ, hугабша, бууза, бүхэлеэр мяха шанаха гэхэ мэтэ мяхан табаг бэлдэнэбди.

- Энэ байшангайтнай даамалынь хэн бэ?

- Манай эжымнай хүтэлбэрилдэг, Бадмаханда Цыбикдоржиева гэжэ нэрэ обогтой.

- Колхозойтнай түрүүлэгшэ хэн бэ?

- Юрий Григорьевич Зарипов лэ даа. Тэрэл хүмнай ороддожо иимэ зошолуур байгуулаа юм. Монголhоо hэеы гэр асаруулаа.

- Ямар хүhуу мал харанабта? - гэжэ асуубаб.

- Найман зуун толгой hубай хони харууhалнабди.

Иигэжэ хоорэлдэжэ hуужа, тэдэнэй хэhэн буузые амтархан эдибэбди. Шүлэ ехэтэй, hонгино мангирынь уран зэргэ амтатайгаар буйлуулhан бууза эдижэ садаад, hайн hайханиие, баяраа мэдүүлэн замаа үргэлжэлүүлбэбди. "Орожол, ерэжэл байгты, ямар янзын табагаар хүндэлүүлхэ дуратайбта, бидэ бэлдээд лэ үгэхэбди, - гэжэ гэрэй эзэд Тушиновтан уряалай hайхан үгэнүүдээр маниие үдэшөө hэн.

Д.ДОРЖОГУТАБАЙ.

МВД-hээ мэдээсэнэ

ХУЛГАЙШАД БАРИГДАА

Байгша оной сентябриин тэн ...эр Улаан-Үдэ хотодо "Ауди", ...йота-Х", "093" маркын табан ...гэн машина мэхэшэдэй ...барта орohон байгаа. Машина ...лдажа абаха hанаатай ...үүр ерэhэн мэхэшэд элдэб ...га хэрэглэнэ. Жэшээнь, ...нтэйнь хэлсээ хэхэдээ, ...энэр абаhаар машинада ...ужа туршана, шалгана. ...гэжэ ябаха үедоо, машиныи ...ниие буулгажа, өөрөө hуужа ...наад үзэхэмни гэдэг юм ха. ...ом эндэ эзэнэй машинаhаа ...рсаар, гэнтэ гүйлгоод үгы ...шоно, үгышье hаа, ...инада hууhан мэхэшэн ...ужа яданаб, буугаад ...ижэ үгыт гэжэ машиныи ...болон хажуудахи нүхэроо ...ина соohоо гаргажа, тэдэнэрээ орхёод, hэе орогүй үгы болohон баримтанууд элирүүлэгдээ. Харин машинаяа буляалгаhан эзэн тэрэ дороо милицидэ хонходохо болоходоо, хаанаhаа телефон олохо бэлэй. Тиигэжэ альгаа дэлгээд лэ, хоohон үлэшэнэ ха юм.

Мэхэшэд эдэ машинануудаа Эрхүү хото руу намнадаг байба. Тиихэдээ эдэнэр машиныи эзэн гэhэн хуурмаг саарhа, документнүүдтэй ябадаг байгаа.

Буряад Республикын МВД-гэй хүдэлмэрилэгшэд Эрхүү хотодо хүниие мэхэлжэ, машина гартаа оруулhан хоёр гэмтэниие барижа абаа. Тэдэ хоёр урда тээнь хүниие алажа, зөориие абаhан байна. Эрхүү хотын милиц тэдэниие бэдэржэ байhан байгаа. Мүнөө табан машина эзэдтээ бусаагдаа.

Зүүн Сибирь болон Алас-Дурна зүгтэ алалсаа, хёмороо үүдхэжэ ябадаг Владивосток хотын гурбан зэмэтэн Шэтэ хотодо наяхан баригдаба. Эдэнэр Эрхүү хотын хэдэн айлнуудые тоноходоо, паспорт, жолоошоной үнэмшэлгэ, техническэ паспорт болон бусад саарhануудые абадаг байгаа. hүүлдэнь эдэ документнүүд дээрээ өөрынгөө фото-зураг шадамараар няажархёод ябахадаа, хэндэшье баригдахагүйбди гэжэ hанадаг байгаа бшуу. Мүн иимэ аргаар хулгай хэдэг, зэмэгүй хүниие аладаг мэхэшэд Улаан-Үдэдэ баhал муухай hабараа "дэлгэhэн байна.

Эдэ гурбан Шэтэ хотодо хари гүрэнэй мүнгэ hэлгэжэ байhаар милицидэ баригдаа юм. Тиихэдээ эдэнэрэй хармаанhаа 200 мянганhаа дээшэ доллар, Италиин лирэ, Хитадай юань абтажа, мэхэшэд-хулгайшад хуулиин урда зогсохо болобо.

Үнгэрөөд байhан долоон хоногой туршада республика дотор хоёр хүн алуулhан, 52 хүн сохиоулhан, тонуулhан, юумээ буляагдаhан байха юм.

Байгша оной октябриин 15-да баг үмдэhэн дүрбэн хүбүүд почтальонуудбди гэжэ мэхэлээд, нэгэ эхэнэрэй гэртэнь орожо, 10 миллион түхэригэй зөориень абаад ябашоо. Мүнөө мүрдэлгэ хэгдэнэ.

Мүн энэ үе соо 255 хулгай үзэгдөө.

А. КЫШТЫМОВ,
Буряад Республикын МВД-гэй хэблэлэй албанай хүдэлмэрилэгшэ.

Болohон ушар

ЭБЛЭРҮҮЛБЭ...

Румынида ажаhуудаг Кипрарутанай бүлэ яhалал эбтэй эетэйгээр ажаhуудаг байhан юм. Зүгөөр нэгэтэ тэдэнэр таhа хэрэлдээд, hалаха гэлсээд, шэрэйнгээ хоёр хажууда нюрга нюргаараа харан хэбтээд унтаба. hүниин тэнhээ хойно ямаршьеб шуууяанhаа hэрихэдээ, тэгэндэнь капустын шэнээн шулуунай хэбтэхыень хараба.

Гайхахын ехээр гайхаад, тэдэнэр хараашалба. Сонхонуудынь хананууднь хуу бүтэн байба. Өодөө харахадань, шэрээ дээрэхи шулуунай шэнээн нүхэн нотологтоньхарагдаба. Анна Михась хоёрой эрдэмтэдтэ хандахадань, "Энэтнай юрын лэ метеорит ха юм, - гэжэ мэдүүлээд, - талаантайл зон байнат. Хэн нэгэн дээрэтнай унаа hаань, яаха байгаабта?" - гээ hэн.

- Энэ шулуун маанадые эблэрүүлээ. Хэрэлдээмнай үни хада мартагдаа. Зурхайгаараа таарахал зон ха юмбибди. Мүшэд худалаар харуулнагүй, - гээд Анна онсолно.

(hонинhоо абтаба).

XVII жаранай модон хүхэгшэн гахай жэл
(1995-1996 он)

НАМАРАЙ hҮҮЛ УЛААН НОХОЙ hАРА

Буряад литэ	14	15	16	17	18	19	20
Европын литэ	6	7	8	9	10	11	12
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс Вторник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран Воскр.
Үнгэ Үдэр	сагаагшан үхэр	хара бар	харагшан туулай	хүхэ луу	хүхэгшэн могой	улаан морин	улаагшан хонин
Мэнгэ	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан
Һуудал	уула	модон	хии	гол	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то шэнын 14 (ноябриин 6).

Сагаагшан үхэр, 6 сагаан мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, хэшэг даллага абаха, аршаанаар угааха, ламын санаар абаха, хубарагай һахил хүртэхэ, сангарил, мүргэл хэхэ, эм найруулха, нүүхэ, наһанай хүсэ арьбажуулха наһа утадхалгын ном уншуулха, хадаг табиха, бэри хүргэхэ, бэри буулгаха, лусуудта үргэл үргэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, үхэр худалдаха, замда гараха, шэнэ газарта бууса түхеэрхэ, гэрэй һуури табиха, гэр бариха, хутага мадага дархалха, лүн абаха, ваджрын хэрэг бүтээхэ, мори, сар һургаха, һэеы гэр бүрихэ, нүгэлөө наманшалха мэтын үйлэнүүдтэ һайн гэнэ. Зүгоор юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ, ехэ хэрэг эхилхэ, ном уншаха, хубсаһа эсхэхэ, шэрдэгэй гадар оёхо, үрэһэ тариха, худалдаа наймаа хэхэ, хэрэглэл газаашань үгэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан элбэгжэхэ, мал үдэхэ.

Гарагай 3-да шэнын 15 (ноябриин 7). Дүйсэн үдэр.

Хара бар, 5 шара мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, үргэл үргэхэ, бүлэдөө хэшэг даллага абаха, үлзытэй буянай үйлэ үйлэдэхэ, номой үйлэ эхилээд гүйсэхэ, дасан (дуган) нээхэ, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, арамнайлха, худаг малтаха, дайсаниие ба ада шүдхэр дараха, городто хэрэг эрхилхэ, тэнгэридэ мүргэхэ; үргэл үргэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо һуулгаха, ноёндо хандаха, ном оршуулха, ном номнохо мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр газар хахалха, бэри буулгаха, бэри хүргэхэ, түрэ хэхэ, худалдаа наймаа эрхилхэ, угаал хэхэ, нүүхэ, эм найруулха, замда гараха, наһа барагшын хэрэг бүтээхэ, хутага бүлюудэхэ мэтын үйлэнүүд сээртэй гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан байдалда һайн.

Гарагай 4-дэ хуушанай 16 (ноябриин 8).

Харагшан туулай, 4 ногоон мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта мүргэхэ, үргэл үргэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, абаһанаа бусааха, һогтууе номгоруулха, номнол хэхэ, хүлһэншэниие хэрэглэхэ, үхибүү аргаламжада үгэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, үхэр худалдажа абаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаха, нүхэ малтаха, бүлэдөө хэшэг даллага абаха, шуһа ханаха, зурхай шудалха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, хэрэлдэхэ, засаг буляалдан тэмсэхэ, заргалдаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хадаг табиха, хурим хэхэ, шорой шулуу худэлгэхэ, модо отолхо, нүүхэ, тангариг абаха, суглаанда сугларха, бага үхибүүдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 17 (ноябриин 9).

Хүхэ луу, 3 хүхэ мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Хяһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, лусуудта мүргэхэ, уһанай балин гаргаха, эм залаха, буян үйлэдэхэ, дайсаниие ба ада шүдхэр номгодхохо, ном үзэхэ, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном бүтээхэ, бурханда мүргэхэ, зальбарха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, хэшэг даллага абаха, һэеы бүрихэ, андалдаа хэхэ, худалдаа наймаа хэхэ, замда гараха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, эм найруулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр хадаг табиха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, онгосо, һала дархалха, хүүргэ ба модон тээрмэ бариха, шуһа ханаха, төөнэхэ, хүрьһэ зөөлэрүүлхэ, газар малтаха, уйлаха, гажарха, эблэрхэ, хэлсээ хэхэ, мал үүсэлхэ, ном оршуулха, абаһанаа бусааха, модо сабшаха, хюрөөдэхэ, нубаг малтаха мэтые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шэг шарайн үнгэ зүһэ муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 18 (ноябриин 10).

Хүхэгшэн могой, 2 хара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Дасан (дуган), субарга бодхоохо, үрэһэ тариха, зохёол бэшэхэ, зураг зураха, зүжэг табиха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, хэшэг даллага абаха, үхэр худалдажа абаха, эм найруулха, үбэлэй үрэһэ тариха, һэеы гэр бүрихэ, эһээбэри табиха, тараг бэрихэ, айраг халааха, сахюуса хуруулха, мал үүсэлхэ, лусуудые хүндэлхэ, үбшэ аргалха, нүүхэ, тангаригаа болюулха, эльбэ дараха, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье гэрэй һуури табиха, угаал хэхэ, модо отолхо, наһа барагшын хэрэг бүтээхэ, замда гараха, гэрһээ юумэ гаргаха, засагаа хэрэглэн, хүниие доромжолхо, Худалдаа наймаа хэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, хэрэлдэхэ, дайсалдаха, үри зээлиеэ түлэхэ, нүүхэ, хутага хурсадхаха, шуһа ханаха, төөнэхэ мэтые тэбшэхэ гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри, мал гарзалха.

Гарагай 7-до хуушанай 19 (ноябриин 11).

Улаан морин, 1 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, хэшэг даллага абаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, хойто жэлэй ургасада газараа бэлдэхэ, үнэн сэхын тангариг абалсаха, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо, модо сабшаха, агнаха, аршаанаар угааха, лусуудта үргэл үргэхэ, замда ябаха, худаг малтаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг бүтээхэ, үхэр худалдаха, ном оршуулха, шэнэ газарта бууса түхеэрхэ, багшада шаби орохо, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэмээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һайн нүхэртэй ушарха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 20 (ноябриин 12).

Улаагшан хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Нохой һарада хонин үдэр тохёолдоходоо, харшалдаһан удхатай. Тиимэһээ алибаа һайн үйлэ эрхилэнгүй, ажалаа юрэ хээд лэ үнжэбэл дээрэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэсхэлэн байдал тохёолдохо.

Репортаж

БУЯН ХЭШЭГТЭЙ АЖАЛАЙНЬ ТҮЛӨӨ

Октябриин тэнгээр Улаан-Үдэ хотын түмэр замайхидай с... байшан соо хотын социальна хүдэлмэрилэгшэдэй конкурс үн... Тус конкурсдо Советскэ, Железнодорожно, Октябрьска район... социальна һалбариин хоёр-хоёр хүдэлмэрилэгшэ хабаадалсаа... конкурсые хотын зоной социальна хамгаалгын таһаг эмхидхэ...

Конкурсын урда тээ Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гуля... орлогшо Владимир Намсараевич Цыренов социа... хүдэлмэрилэгшэдэй албан тухай хөөрөө. Улаан-Үдэ хотын... наһажаал хүнүүд энэ албанай харууһан доро байхадаа, үдэр б... номгон даруу, энэрхы сэдьхэлэй хандалгада хүртэнэ гээшэ... хүдэлмэрилэгшэдэй албан эртэ үглөөнһөө эхилдэг, тухашара... ажал болоно.

Хотын социальна хүдэлмэрилэгшэдэй конкурсдо Свет... Григоришина, Сэсэг Васильева Октябрьска районһоо, Анна Баба... Елена Матвеева - Железнодорожно районһоо, Антонина Степа... Галина Тесленко - Советскэ районһоо хабаадалсаа.

"Иимэ албан байдаг..." гэһэн мүрысөөгөөр конкурс эхилэ... хабаадагшад өөр тухайгаа, социальна хүдэлмэрилэгшэ гээд бол... ямар шалтагаанаар, зорилгоор эндэ хүдэлһэн тухайгаа хөөр... байна. Элдэб мэргэжэлтэй хүнүүд энэ албанда хүдэлнэ. Конку... хабаадаһан эгээ залуууниинь Светлана Григоришина техник... һүүлээр хүдэлжэ захалаа. Сэсэг Васильева удаахан дунда һургуу... математика заагаа.

Советскэ районой түлөөлэгшэ Галина Тесленко хайрата хүн... эжыгээ дурсан, бүхы үтэлһэн хүнүүдтэ хододоо анхаралтай... хандаха гэжэ ороддодог. "Бүхы юумэ хараһан, үзэһэн, ол... ажалда ябаһан эдэ хүнүүднай, наһанайнгаа һүүлшын даба... гансаардажа байха ёногүй"-гэжэ Галина Тесленко хэлээ һэн. Д... зантай энэ эхэнэр өөрөө пенсидэ гаранхай. Тэрэнэй харуу... хүнэй хоёрынь 1, 2 бүлэгэй инвалидууд, дүрбэниинь модон... ажаһуудаг, нэгэниинь Солдатска посёлогто байдаг. Тиимэһээ... хүдэлмэрилэгшэдтээл адли, хара эртэһээ ажалдаа гарадаг гэ...

Зарим хабаадагшад ажал тухайгаа дуу, шүлэгүүдээр хөөр... Сэсэг Васильева энэ мүрысөөнэй дүнгүүдээр эгээ ехэ 4,9 очко а...

Конкурсдо ветерануд, наһатайшуул тухай Хуули мэдэхэ та... даабари үгтөө. Гадна медицинскэ түргэн туһаламжа үзүүлжэ ша... байһыень, уран һайханай талааршье бэлиг шадабариень ша...

"Психологическа ушарнууд" гэһэн конкурсын мүрысөөн... шанараараа эгээл һонирхолтой байгаа. Социальна хүдэлмэрилэ... наһатайшуултаяа элдэб орёо асуудалнуудые шиидхэдэг г... Ушар мүрыень зүбөөр ойлгуулжа, шиидхэхэ шадабаринь... мүрысөөндэ шалгагдаа. Һаял социальна хүдэлмэрилэгш... харууһанда орохон 80 гараһан хүгшэнһөө пенсиинь 25 процен... социальна туһаламжын түлөө түлбэри мүнгые - хайшан гэжэ аята... зүбшэн хэлсэжэ, ойлгуулжа зүбшөөл абаха аргые Железнодорож... районойхид харуулаа. Мүнгэндөө харуухан хүгшэндэ социа... хүдэлмэрилэгшэ (Е. Матвеева наадаа) ехэл зүбөөр аята... ойлгуулжа, зүбшөөлынь абана.

"Мүнгэмнишье бага, аяар 16 мянга 500 түхэриг түлэхэ гэн... Зүб лэ тоолоо юм гүш даа, али дэмы танай таһагта хандаба гэ... энэ 16 мянганай хахадыень түлэжэ болодоггүй юм гү' г... асуудалнуудаар хүгшэн (А. Бабакова наадаа) һанаата болоно.

- Үгы, хүгшөө. Пенсиеэ абахадаа, 16 мянга 500 түхэриг т... ёһотойт. Нэгэ тэбэри түлеэ асаржа хаяад, үгышье һаа, х... таһагыетнай сэбэрлээд, ябаа һаам, хайшан гэхэбта? Дутуу д... юумэ болодоггүй юм,- гэжэ социальна хүдэлмэрилэгшэ ойлгуу...

Зан абарииень, зугааень тон адлиханаар, шогтойхоноор һаж... эдэ хоёр артистнар олондо һайшаагдаа. Зүгөөр иимэ ушарну... мүнгэнэй талаар хэлсээн эгээл орёо хүндэ байдаг гэжэ ойлгох... байба.

Мүнгэ салингаа тэдыл зэргэ абадаг социальна хүдэлмэрилэг... арга шадалаараа оролдожо, ажалаа ябуулна. Конкурс... хабаадагшадые ажаглахада, телевизорээр харуулагдадаг эд... эсын конкурсдо хабаадагшадтал адли гоё-гоё ялагар хубсаһан... байгаагүй. Шэлэһэн ажал тухайгаа өөһэдынгөө зохёоһон а... шүлэгүүдые аятай гоёхоноор гүйсэдхөө бэлэй.

Конкурсын забһарлалай үедэ түмэр замайхидай соёлой байшан... уран һайханай бүлгэмүүдтэ ябадаг үхибүүд хатар наадаяа бэлэг... Мүн лэ районой соёлой таһагай хүдэлмэрилэгшэд конкурс... хабаадагшадые дэмжэжэ, һайхан гоё дуунуудаа зэдэлүүлэ...

Конкурсын түгэсхэлдэ жюрин түрүүлэгшэ Хүн зоной социаль... хамгаалгын министерствын таһагые даагша Анатолий Семёно... Шевцов дүнгүүдые сонсохобо.

Октябрьска районой таһагай хүдэлмэрилэгшэ Сэсэг Васильев... түрүү һуури эзэлжэ, дипломоор, "Юрюзань" гэһэн холодильника... шагнагдаа. Хоёрдохи һуури эзэлһэн Анна Бабаковада "Юность... телевизор барюулагдаа. Железнодорожно районой команда... ударидагша Елена Матвеева гурбадахи һуури эзэлжэ, центрифуга... хүртэбэ.

Гадна харагшадта тусгаар һайшаагдаһанай түлөө шан Светлан... Григоришинада барюулагдаа. "Энэрхы урин сэдьхэлэй түлөө" гэһэн... шан республикын Энэрхы сэдьхэлэй болон элүүр энхын жаны... түрүүлэгшэ Эмилия Ермаковна Васильева Галина Тесленкэдэ... барюулаа. Улаан-Үдэ хотын дайнай болон ажалай ветеранудай... Советэй түрүүлэгшэ Сергей Михайлович Серебряков "Ханта... туйлаха зоригой түлөө" гэһэн шан Советскэ районой түлөөлэгш... Антонина Степановада барюулаа.

Ганса энэ конкурсын дүнгүүдээр бэшэ, харин үдэр бүрие... хүндэхэншье һаа, буян хэшэгтэй ажалайнь түлөө эдэ үнэтэй сэнэ... бэлэгүүд үгтэбэ гэжэ һанагдаа һэн.

Е. ЦЫБЕНОВА.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ Н. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. Н. (хэблэлэй директор), РИНЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4327. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүртэлдэ абтанхай. Заказ №208.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмный - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-60-91, таһагуудай-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олонлогтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнуудай - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнууд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.